

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

LADISLAV ČERNOCH

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PREVENCE A PROBLEMATIKA ZÁKROKŮ
ZVLÁŠTNÍHO CHARAKTERU
(specifikace na problematiku terorismu)**

Autor práce: Ladislav Černoš
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinované studium
Vedoucí práce: Mgr. Bc. Miroslav Lidinský
Katedra: Právních oborů a bezpečnostních studií

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....
vlastnoruční podpis autora bakalářské práce

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Bc. Miroslavu Lidinskému za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ÚVOD	6
1. CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	7
2. VYMEZENÍ POJMU TERORISMUS	7
2.1 Historie terorismu a státní terorismus	10
2.1.1 Historické kořeny terorismu.....	11
2.1.2 Od Velké francouzské revoluce do konce první světové války	12
2.1.3 Od roku 1918 až po současnost	13
2.2 Druhy terorismu	16
2.3 Principy charakterizující útoky teroristů	17
2.4 Spojitost organizované kriminality s terorismem	20
2.4.1 Formy teroristických útoků	23
2.5 Monitoring organizovaného terorismu.....	24
2.6 Protiteroristická politika	25
2.7 Psychologie terorismu	26
2.7.1 Osobnost teroristy	26
2.7.2 Důležitost skupinové sítě	27
2.7.3 Ospravedlňování aktů násilí	28
2.7.4 Psychologické působení skupiny	28
2.7.5 Budoucí hrdinové?	29
2.8 Oběti terorismu	29
2.8.1 Vysoce postavené oběti	30
2.8.2 Náhodné útoky	31
2.8.3 Únosy letadel	31
2.8.4 Hromadné útoky	32
2.8.5 Druhotné oběti	33
3. ZÁKROKY ZVLÁŠTNÍHO CHARAKTERU	33
3.1 Druhy zákroků zvláštního charakteru	35
3.2 Charakter a způsob provádění zákroků	35
3.3 Problematika zákroků v České Republice	37
4. SKUTEČNÉ PŘÍPADY TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ	44
4.1 Iljič Ramirez Sánchez	44
4.2 Útoky 11. září 2001 v USA	44
4.3 Útok na Beslanskou školu	46
4.4 Útoky v Madridu v roce 2004	46

4.5	Útoky v Londýně v roce 2005	46
4.6	Útok na letiště v Glasgow v roce 2007	47
4.7	Útoky v Bombaji v listopadu 2008	48
5.	OBRANA PROTI TERORISMU.....	48
5.1	Stanovisko BIS.....	50
6.	VÝZKUMNÁ ČÁST	51
6.1	Cíle šetření	51
6.2	Metodika práce	51
6.3	Charakteristika výzkumného souboru	51
6.4	Stanovení hypotéz	52
6.5	Výsledky dotazníku všeobecných údajů	53
6.6	Výsledky dotazníku pro výzkumnou část	58
6.7	Diskuze	64
	ZÁVĚR	67
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
	SEZNAM ZKRATEK	71
	SEZNAM PŘÍLOH	72
	PŘÍLOHY	73
	ABSTRAKT	80
	ABSTRACT	81

Úvod

Mezinárodní bezpečnost, globální bezpečnost, regionální bezpečnost, bezpečnostní opatření, Rada bezpečnosti OSN, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, vnitrostátní bezpečnost – toto jsou pojmy, s nimiž se den co den setkáváme v televizních zprávách, v novinách, ale i v běžných rozhovorech. Není nám lhostejné, jedeme-li na dovolenou do země, která se zdá být „nebezpečná“ či zda jedeme někam, kde můžeme chodit v noci po ulici a s velkou pravděpodobností nám nic nehrozí. Co to je být v bezpečí? Co je to bezpečnost? A co znamená být ohrožen? Jaké hrozby nás mohou potkat a jak těmto hrozbám čelit? Takové a podobné otázky se vynořují v souvislosti s myšlenkou o bezpečnosti. Je nepochybné, že bezpečnost je základní determinantou lidské existence.

Snahy o zajištění bezpečnosti jsou tak staré jako lidstvo samo. Vydával-li se pravěký člověk na cestu, bral s sebou zbraň nejen proto, aby ulovil něco k jídlu, ale také proto, aby se mohl v případě nebezpečí bránit. Naše existence je to, co je nám drahé, co si chceme chránit. Bezpečnost se však podobně jako lidská společnost vyvíjela. Liší se bezpečnost pravěkého člověka a člověka dnešního? Většina nebezpečí, kterým čelil pravěký člověk či člověk středověký, se výrazně liší od nebezpečí, jimž čelíme dnes my. Masové teroristické útoky, jaderné či chemické zbraně a environmentální katastrofy způsobené činností moderního člověka jsou novými hrozbami posledních desetiletí. Nepochybně však přetrvávají některé hrozby – nedostatek potravin, nedostatek pitné vody, epidemie – s nimiž se dnes potýkáme a s nimiž se potýkal člověk před staletími či tisíciletími. Navíc se ukazuje, že bezpečnost je velmi subjektivní záležitost. To, co chápeme jako hrozbu my, se vůbec nemusí zdát nebezpečné našemu sousedovi z vedlejší ulice a už vůbec ne někomu, kdo žije na opačné straně zeměkoule. Bezpečnost a nebezpečí obvykle interpretujeme s ohledem na naše síly a náš potenciál čelit daným hrozbám.

1. CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak vybraná dospělá veřejnost vnímá riziko hrozby teroristického útoku pro Českou republiku a také jaká bezpečnostní opatření ke snížení rizika teroristických útoků jsou lidé ochotni akceptovat.

V částech práce, které popisují historii terorismu, zákroky zvláštního charakteru, uvádí skutečné příběhy teroristických útoků a také případnou obranu proti terorismu, je použita metoda literární rešerše. Částečně jsem zde využil i vlastních zkušeností, neboť pracuji jako pyrotechnik u Zásahové jednotky Policie České republiky a jsem tedy v této oblasti proškolen.

Ve výzkumné části byla použita strategie kvantitativního šetření. Základní metodou byla metoda dotazování, technikou byl standardizovaný dotazník, který do jisté míry korespondoval s výzkumem agentury STEM z roku 2001 a byl rozšířen o některé otázky.

2. VYMEZENÍ POJMU TERORISMUS

Pojem terorismus pochází z latinského „teror“ či „terroris“, což znamená velký strach, a je odvozen taktéž z latinského názvu „terrere“. Ten je vykládán jako hrozit nebo způsobovat hrůzu. V překladu jej můžeme označit pojmy zastrašování, hrůzovláda či hrozba násilím. Existuje mnoho definic terorismu, ale žádná oficiální, neboť se na ní státy, resp. mezinárodní organizace doposud nedohodly. Nejpoužívanější je v současnosti definice anglosaská, jež charakterizuje terorismus jako propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou následně dosahovány politické, náboženské či jiné cíle. Terorismus může zahrnovat i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou nástrojem pro dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.

Terorismus není novým jevem, přesto se tento fenomén dostal do *centra* mediální a politické pozornosti právě po 11. září 2001 a s tím i problémy týkající se vymezení samotného pojmu a přijetí obecně uznávané oficiální definice¹. V mnohých, hlavně starších knihách není žádná obecná definice terorismu obsažena, ale rozsah úmluvy je dán vymezením určitého typu teroristických činů podle chráněného objektu. Teprve některé novější úmluvy přijaté před zářím 2001 sledují postih obecnějších aspektů terorismu a proto se také snaží o obecné definice teroristického činu. Mezi ně patří Úmluva OSN o potlačování teroristických bombových útoků (1997), Úmluva OSN o potlačování financování terorismu (1999).

Terorismus je v současné době považován za jeden z hlavních problémů obrany států i jedinců žijících v nich. Jde o projev nenávisti vůči státu, formám vlády, dále pak o diferenciaci vyznání, nebo nesmiřitelnosti národů. Stále častěji se o takovémto typu násilí doslýcháme z médií jako jsou televizní stanice, noviny, internet a jiné sdělovací prostředky. Mnozí odborníci zabývající se touto oblastí přemýšlí, jaký by byl nejefektivnější způsob boje proti tomuto nepřiměřenému jednání, které se již dlouhou dobu objevuje v bezpečnostních otázkách jakékoliv země. Tedy i té naší, zejména díky vysílání českých protiteroristických jednotek do bojových oblastí².

Domnívám se, že mezinárodní definice tohoto pojmu není dosud zaznamenána, avšak terorismus bychom mohli označit jako akci jedinců, organizací a zejména

¹ Brzybohatý M.: *Terorismus I*, Praha, Police History, 1999, s. 18-19, ISBN 80-902670-1-7

² Brzybohatý M.: *Terorismus I*, Praha, Police History, 1999, s. 21, ISBN 80-902670-1-7

ilegálních hnutí, které se snaží nezákonně a násilně dosáhnout svého cíle. Jedná se většinou o změny politického či sociálního charakteru a vykonání náboženských, politických nebo ideologických požadavků.

Tabulka č. 1: Terorismus v Evropě za rok 2007

	Islamismus	Separatismus	Levicový extremismus	Pravicový extremismus	Ostatní	Celkem
Plánované nebo provedené útoky	4	532	21	1	25	583
Obvinění z terorismu	201	548	48	44	0	1044
Odsouzení	198	214	27	1	9	449

Zdroj: Eurobarometr

Český právní řád definuje teroristický útok následovně:

- 1) Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení nebo obranyschopnost České republiky, narušit nebo zničit základní politickou, hospodářskou nebo sociální strukturu České republiky nebo mezinárodní organizace, závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo nebo protiprávně přinutit vládu nebo jiný orgán veřejné moci nebo mezinárodní organizace, aby něco konala, opominula nebo trpěla,
 - a) provede útok ohrožující život nebo zdraví člověka s cílem způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví,
 - b) zmocní se rukojmí nebo provede únos
 - c) zničí nebo poškodí ve větší míře veřejné zařízení, dopravní nebo telekomunikační systém, včetně informačního systému, pevnou plošinu na pevninské mělčině, energetické, vodárenské, zdravotnické nebo jiné důležité zařízení, veřejné prostranství, nebo majetek s cílem ohrozit tím lidské životy, bezpečnost uvedeného zařízení, systému nebo prostranství anebo vydat majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,
 - d) naruší nebo přeruší dodávku vody, elektrické energie nebo jiného základního přírodního zdroje s cílem ohrozit tím lidské životy nebo vydat majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,
 - e) zmocní se letadla, lodi nebo jiného prostředku osobní či nákladní dopravy nebo nad ním vykonává kontrolu, anebo zničí nebo vážně

- poškodí navigační zařízení nebo ve větším rozsahu zasahuje do jeho provozu nebo sdělí důležitou nepravdivou informaci, čímž ohrozí život nebo zdraví lidí, bezpečnost takového dopravního prostředku anebo vydá majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,
- f) nedovoleně vyrábí nebo jinak získá, přechovává, dováží, přepravuje, vyváží či jinak dodává nebo užije výbušninu, jadernou, biologickou, chemickou nebo jinou zbraň, anebo prování nedovolený výzkum a vývoj jaderné, biologické, chemické nebo jiné zbraně nebo bojového prostředku nebo výbušniny zakázané zákonem nebo mezinárodní smlouvou, nebo
- g) vydá lidi v obecné nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že způsobí požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo takové obecné nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění (...) ³

2.1 Historie terorismu a státní terorismus

Terorismus není moderní vynález. V dějinách lidstva se toto téma neustále vrací. V mnoha historických kulturách se terorismus stal víceméně standardním postupem jednání. Pokud se jedna strana domnívala, že strach povede druhou stranu k tomu, aby se bez odporu podvolila, neváhala ani okamžik takovou metodu použít. Definice terorismu je v některých historických případech ze zcela pochopitelných důvodů značně rozsáhlá. Abychom se však dostali do kontextu s moderním terorismem, je potřeba vidět, na kolik odráží široký rozsah lidského chování. Používání násilí ve starověkém světě často nezahrnovalo všechny aspekty, ze kterých se skládá fenomén moderního terorismu. Mnoho příkladů násilí ze starověku i středověku, které by dnes mohly být v širším pohledu zahrnuty pod pojem terorismus, se spíše blíží pojetí teroru jako nástroje politiky.

³ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, §311-teroristický útok

Historické prameny včetně bible uvádějí mnoho příkladů použití násilí k dosažení vytčeného cíle. V knize Jošuoově se píše: „Izraelité pobili ostřími svých mečů ve městě (Jericho) všechno živé, muže i ženy, staré i mladé, voly, ovce a osly.“ Podobný masakr ve městě dobytém po dlouhodobém obléhání byl typickým pro vedení války nejen tehdy, ale i v mnoha dalších stoletích. Pokud se obléhané město dlouho urputně bránilo, zmasakrovali úspěšní dobyvatelé po konečném vítězství všechny jeho obyvatele. Vyvražďování obránců mělo zastrašit sousední města, která měla přijít na řadu příště.⁴

2.1.1 Historické kořeny terorismu

Říká se, že první známé teroristické činy se inspirovaly náboženským fanatismem. Historik Josephus Flavius píše, že mezi hélóty, židovským hnutím, které se postavilo proti římské nadvládě, vznikla v šedesátých a sedmdesátých letech prvního století po Kristu obávaná sekta nazývaná sikariové. Sikariové vděčí za své jméno obratnému zacházení se sikou, malou dýkou, s níž podřezávali římské legionáře a zrádcovského nebo odpadlické židy, obvykle je překvapili za denního světla nebo v davu lidí, v němž pak mizeli s obličejem i se sikou schovanými pod tunikou. Svě vražedné akce, které šířily hrůzu, doplňovali vypalováním sýpek, trávením studní nebo přerušováním dodávek vody do Jeruzaléma. Podobně v XI. Až XIII. století se v šíitské sektě ismailitů vynořila skupina assassins (odtud pak asesino = vrah ve španělštině). Nazývali je tak proto, že členové se obvykle opojili hašíšem (odtud původní doslovný překlad slova assassins), a pak se pouštěli do násilných akcí proti křesťanským křižákům a některým sunitským muslimům v Persii a v Sýrii. Assassins se zpočátku střetávali s nepřáteli v otevřeném boji. Avšak později, protože jich bylo početně mnohem méně, rozvinuli a používali zcela jinou útočnou strategii: šlo o delší sled systematických operací, které „assasins – vrahové“ prováděli převlečení za cizince nebo dokonce za křesťany, používali dýky, vrhací zbraně nebo jedy. Sektu charakterizoval především asketismus a tajnůstkářství i to, že pojímala své vraždy jako doklady pravé náboženské poslušnosti. Často ve střetnutích umírali sami, protože nemohli uniknout. Ale stejně jako mnozí ze současných džihádistů i assassins věřili, že smrt v boji je přenese přímo do ráje. A konečně mezi předchůdce moderního terorismu řadíme

⁴ TŮMA, P. *Encyklopedie - světový terorismus*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Svojtka & Co., 2001. 536 s. ISBN 80-7237-340-4

i zmínky o rituálních vraždách škrcením, které praktikovali thugové, služebníci bohyně Kálí, kteří žili v Indii mezi XVII. a XIX. stoletím.⁵

2.1.2 Od Velké francouzské revoluce do konce první světové války

V novověku byl termín „terorismus“ poprvé užit v souvislosti s Velkou francouzskou revolucí (1789) – za terorismus byla pokládána vláda násilí a zastrašování prostřednictvím násilí. Spojením slova terorismus s obdobím tzv. hrůzovlády v době francouzské buržoazní revoluce je tedy vyvrcholením činností a aktivit revoluční vlády, jež byla u moci v letech 1789-1794. Ovšem v podmínkách tehdejší společnosti a klimatu v ní panující bylo velmi složité odlišit, zda daný politický režim zachraňují armády bojující v mnohých válkách či „mimořádné lidové soudy“ v samotném týlu země. Jisté je to, že obojí se týkalo široké veřejnosti, a že to bylo právě prosté obyvatelstvo, které na tuto „politiku“ doplácelo nejvíce. Proto o tomto teroru můžeme hovořit jako o státním. Samotné slovo terorismus se poprvé objevilo už v roce 1798, a to v Dodatku ke slovníku francouzské akademie. Dá se říci, že slovo terorismus ještě nemělo stejný smysl, jaký mu ho přisuzujeme nyní.

Od 19. století se rozšiřuje odpor ze strany utlačovaných v souvislosti s širším uplatňováním sociálních a národnostních práv. Projevem těchto nových trendů jsou atentáty na panovníky či jiné státní představitele (a to domácí i cizí – tzv. vraždění tyranů), kteří byli dle mínění teroristů hlavními viníky dané situace, dále pak ničení hmotných statků, likvidace majetku, atd. Organizátoři tohoto násilí považovali politické vraždy za nezbytné, a tudíž i naprosto přípustné a přijatelné /dokladem tohoto je tvrzení italského nacionalisty G. Maziniho, který s odvoláním na Tomáše Akvinského zdůrazňoval, že akt zabití tyrana není věcí politické agresivity, nýbrž je potvrzením a obnovením morálního řádu, který despota pošlapal. Proto je takovýto čin ospravedlnitelný, pokud vyplynul z nesobeckých pohnutek). Na základě výše uvedené změny strategie začal být od 90. let 19. století, v návaznosti na ruská hnutí Zemlja i Volja a Narodnaja Volja, výraz terorista užíván jen pro politické vzbouřence, kteří formou atentátů a hlavní politické představitele usilovali o změnu režimu. Jejich akční program byl tedy založen na rozbití carského samoděržaví a na jeho nahrazení federací samosprávných socialistických jednotek postavených na pravidlech komunitárního typu

⁵ IBANÉZ, L. *Logika terorismu*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Academia, 2009. 321 s. ISBN 978-80-200-1724-6.

a spojených koncepcí, že vše, co se týká lidu je ve své podstatě dobré. Ruský terorismu si získal přívlastek carský populismus. Pro obě uvedené verze terorismu – „francouzskou“ i „ruskou“ bylo příznačné, že s terorem spojovaly cíl mravní očisty společnosti a jejího spravedlivého uspořádání. Teror byl proto považován za nutnou a zákonitou reakci na zvěli mocných.

Reakcí vlád na činy individuálního terorismu 19. století bylo odmítání poskytnout pachatelům, jež byli označováni za anarchisty, politickou ochranu. Mezinárodní obyčejové právo poskytovalo politickému delikventovi ochranu před extradicí. Tyto obyčejové prvky se nestaly součástí mezinárodních smluv, a to především proto, že teroristické činy zůstávaly teritoriálně omezené.

2.1.3 Od roku 1918 až po současnost

Konec 1. světové války je možno považovat za přelom v chápání a posuzování slova a významu terorismu mezinárodním společenstvím. Po roce 1918, tedy v době, kdy se společenství států zajímalo především o to, jak bude vypadat mapa poválečné Evropy, jak budou potrestány poražené státy 1. světové války, popř. jak naložit s válečnými zločinci, vzniklo mj. i několik dokumentů mezinárodněprávní povahy, reagující na vzrůstající nebezpečí terorismu a jeho postupní kvantifikace do nadnárodních rozměrů. Mezi tyto komunity patří především extradiční smlouvy bilaterálního či multilaterálního charakteru, jako **Rezoluce o zločinnosti agresivní války a organizaci mezinárodní represe**, přijaté v roce 1925 ve Washingtonu a Ottawě, **Rezoluce Mezinárodní konference pro unifikaci trestního práva** koncem 20. a počátkem 30. let 20. století atd. Všechny tyto dokumenty se snažily přispět ke zmírnění důsledků terorismu, podpořit preventivní činnost mezinárodního společenství, vytvořit platformu pro likvidaci a potlačování rozličných forem terorismu, a také se pokusit komplexně a uceleně definovat tento fenomén.

V období po 2. světové válce je výraz terorismus používán především v souvislosti s protivládní povstaleckou činností. V protivládních povstaleckých skupinách a hnutích se tak postupem času z hlediska programových cílů vypreparovaly mnohé druhy teroristů (terorismus revoluční, separatistický, pravicový či ideologicky zaměřený a náboženský.) Při této příležitosti je velmi vhodné zmínit nejvýznamnější teritoriální vymezení terorismu. Po roce 1945 se terorismus objevuje především v židovském státě (to souviselo zejména s procesem jeho vzniku), velmi specifickou

formou se vyznačoval indický terorismus, neblahé zkušenosti s teroristickými aktivitami mají také v Alžírsku, v severoitalské Horní Adiži, na Kypru, v Baskicku (ETA), v Irsku (IRA). V těchto případech hovoříme o tzv. separatistickém terorismu. Neméně násilný a krvavý charakter měly i teroristické aktivity v Latinské Americe a na Blízkém východě. Reakcí mezinárodního společenství na tuto a mnohé jiné skutečnosti bylo vypracování návrhu „**Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva**“ v r. 1954, jež byl výsledkem činnosti Komise OSN pro mezinárodní právo. Součástí tohoto katalogového dokumentu je i definice a výčet teroristických činů a ochrana před nimi. I když Kodex nepatřil co do své kvality k nejlepším příspěvkům světového společenství, při potlačování mezinárodního terorismu posunul vývoj v této problematice opět o kus dál. Malou aktivitu mezinárodního společenství vyburcovaly až konkrétní teroristické akce jednotlivých skupin, hnutí či samotných jedinců. Jednalo se především o případy leteckého pirátství a terorismu. Vzhledem k narůstajícímu počtu těchto excesů přistoupilo společenství států, OSN a Mezinárodní organizace pro civilní letectví (ICAO) k vypracování kodifikace, jež přesně reagovala na letecké únosy a podobné formy terorismu. Již výše zmíněný Kodex ukázal, že cesta ke globální kodifikaci v oblasti terorismu vede spíše přes existenci speciálních mezinárodně právních úmluv a adaptaci trestních norem v souladu s těmito úmluvami, než individuálními represivními činy. Tuto cestu také zvolily výše zmíněné subjekty mezinárodního práva. Půdu pro kodifikaci samotnou připravily dvě rezoluce Valného shromáždění OSN. Obě rezoluce ostře reagovaly na problém leteckého pirátství, obě se snažily najít vhodné prostředky k potlačení tohoto negativního jevu a obě také podpořila Rada bezpečnosti svou rezolucí z 9.9.1970. Tímto byl učiněn první krok k oslabování a postupnému potlačování leteckého pirátství. Prvním speciálním mezinárodně právním dokumentem v této oblasti byla **Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadel**, sjednaná 14.9.1963 v Tokiu (tzv. **Tokijská úmluva**) za výrazného přispění Mezinárodní organizace pro civilní letectví. Je to první speciální kodifikační dokument v této oblasti, možná právě proto v něm lze najít některé nedostatky. I toto možná způsobilo, že Tokijská úmluva nebyla tak účinnou obranou proti vzestupnému výskytu činů ohrožujících leteckou dopravu. Jaké jsou její nedostatky?

- úmluva je omezena jen na činy spáchané na palubě letadla za letu, nikoliv v prostoru letišť a ostatních tranzitních prostorů,
- úmluva neukládá státům závazky v oblasti spolupráce při trestním postihu pachatelů
- úmluva se nestala universálním mezinárodně právním dokumentem.

Vzhledem k těmto skutečnostem pokračovalo mezinárodní společenství v dalším kodifikačním úsilí. První skutečně univerzální kodifikací je proto až **Úmluva o potlačení proti právního zmocnění se letadel**, sjednaná v Haagu 16.12.1970 (tzv. Haagská úmluva). Jejím doplněním a zkvalitněním je přijetí **Úmluvy o potlačení protiprávních činů namířených proti bezpečnosti civilní letecké dopravy**, schválené v Montrealu 23.9.1971 (tzv. Montrealská úmluva). Ta rozšiřuje okruh protiprávních činů, zpřesňuje a doplňuje pojmový aparát, zvyšuje možnosti postihu pachatelů činů leteckých únosů. I přes jisté nedostatky, které lze oběma úmluvám vytknout je možné konstatovat, že vytvářejí poměrně dobrý - a přitom dodnes jediný - mezinárodně právní fundament pro řešení jednotlivých krizových situací v oblasti letecké dopravy. Lze také říci, že mohou být účinnou prevencí proti terorismu v civilní letecké dopravě. Další pokusy (např. neúspěch navrhovaných aktivit během mimořádného shromáždění ICAO v Římě v r. 1973) k odsunu leteckého terorismu do izolace nebyly úspěšné, a tak je současná mezinárodně právní úprava této výšece mezinárodního práva pouze ve výše uvedené podobě.

Další nebezpečnou skupinou teroristických aktivit jsou fyzické útoky na osoby, jež požívají z hlediska mezinárodního práva zvláštní ochranu - diplomatičtí zástupci. Teroristické akce proti diplomatům potom mnohdy narušovaly celkové vztahy mezi jednotlivými státy. Teprve konkrétní násilné útoky proti diplomatickým zástupcům (v letech 1968-71 bylo uneseno přes 20 diplomatů, přičemž díky hrozbám jejich fyzické likvidace - k níž bohužel také mnohdy došlo - bylo ovlivněno jednání a rozhodování konkrétní vlády) vyburcovaly mezinárodní společenství k většímu úsilí o kodifikaci této oblasti mezinárodního práva. Důkazem toho je rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2780 reagující na protiprávní jednání spáchaná proti diplomatům. Vyústěním snahy států o kodifikaci ochrany diplomatických zástupců bylo přijetí **Úmluvy o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců** (tzv. Newyorská úmluva), která vstoupila v platnost 21.2.1977. Tato úmluva upřesňuje skutkové podstaty jednotlivých útoků, vymezuje jurisdikci jednotlivých států atd. I k dalšímu nebezpečnému projevu terorismu - zajímání rukojmí - zaujalo mezinárodní společenství razantní postoj, a to v podobě přijetí **Úmluvy proti braní rukojmí**, která byla schválena 17.12.1979. Problémem tohoto smluvního dokumentu nadnárodní povahy je především to, že aby mohla být Úmluva aplikována, musí být splněny tyto podmínky:

- protiprávní čin musí být spáchan na území dvou nebo více států

- pachatel nebo rukojmí nemají státní příslušnost místa spáchaní trestného činu
- pachatel po činu uprchl do zahraničí

Toto byly tedy známé dokumenty univerzální povahy reagující a upravující problematiku mezinárodního terorismu. Zatím posledním mnohostranným smluvním dokumentem v této problematice je **Úmluva o zabránění bombových teroristických útoků**.⁶

2.2 Druhy terorismu

V této podkapitole se zmiňuji o nejčastěji uváděných formách terorismu, které se mění v závislosti na ekonomické, sociální a politické situaci, která formuje jeho kvalitu a obsah. S termínem terorismus se objevuje celá řada přívlastků, které blíže specifikují jeho zaměření, cíle i obsah⁷:

- *Mezinárodní terorismus* – obsahuje internacionální prvky, jako jsou například podpora teroristické skupiny jiným státem, útoky na příslušníka jiného státu, útok na diplomatickou misi apod.
- *Vnitrostátní terorismus* – dotýká se pouze vnitřních zájmů určitého státu. Může být například důsledkem střetu dvou politických stran nebo zájmových skupin, případně nacionalistických hnutí apod., jeho důsledky však nepřesahují státní hranice.
- *Státní terorismus* – státní moc používá teroristické metody proti jejím oponentům. Jeho cílem mohou být národnostní menšiny, náboženské skupiny, disidenti atd.
- *Náboženský terorismus* – tato forma terorismus představuje prosazování náboženské ideologie, a to i násilnými metodami, jež je v mnoha případech součástí politiky daného státu. Příkladem může být řada islámských zemí a Irsko.
- *Kriminální terorismus* – sleduje především kriminální cíle, ale jeho důsledky mohou zasahovat i do politické sféry. Jeho výrazný rozmach je zřejmý zejména v postkomunistických zemích.
- *Podvratný terorismus* – byl typickou metodou boje v období studené války. Jeho cílem bylo vyvolání převratů a povstání, zejména v zemích třetího světa. Součástí byla příprava a výcvik teroristů z různých zemí ve speciálních výcvikových

⁶ Lukášek, L. *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva*. 1. vyd. Plzeň: vydavatelství Západočeská univerzita v Plzni, 1999. 162 s. ISBN 80-7082-571-5

⁷ Brzybohatý M.: *Terorismus I*, Praha, Police History, 1999, s. 153, 154, ISBN 80-902670-1-7

táborech. Podvratný terorismus, jehož cílem je vyvolat rozvrat na území protivníka, stále přetrvává v zemích třetího světa.

- *Počítačový terorismus* – jedná se o zneužití počítačových systémů k různým kriminálním a diverzním účelům.
- *Elektronický terorismus* – snaží se o ohrožení bezpečnosti státu zneužitím či vyřazením elektronických zařízení.
- *Extrémistický terorismus* – je doprovodným jevem činnosti náboženských, krajně pravicových či krajně levicových organizací a hnutí. Jeho ideologická argumentace je často založena na iracionální a emocionální argumentaci. Tato forma terorismu se vyznačuje hlubokou nenávisť a nesnášenlivostí vůči jiným etnickým a sociálním skupinám i politickým odpůrcům.
- *Sociální terorismus* – je obvykle výsadou teroristických organizací s krajně levicovým zaměřením, většinou vycházejícím z marxistické filosofie. Jeho existence je stimulována špatnou ekonomickou situací a z ní vyplývajícím sociálním napětím.

2.3 Principy charakterizující útoky teroristů

V současné době dochází k velmi rychlým změnám kvality terorismu a nastupující etapa terorismu se v příslušných publikacích začala nazývat stádiem superterorismu nekonvenčního terorismu. Dochází k posunu od klasického terorismu, používajícího konvenčních prostředků (klasické výbušniny, zbraně, apod.) a metod (atentáty, únosy, držení rukojmí, žhářství atd.), k novým formám, jejichž nebezpečnost je daleko vyšší.

Ultraterorismus vychází z technologického rozvoje, který přináší možnost zneužití kvalitativně nových prostředků a zbraní. Je spojován s použitím zbraní hromadného ničení. Kupříkladu biologické zbraně jsou velmi zákeřným prostředkem, který se může šířit velmi potichu, většinou bez jakýchkoliv náznaků jejich použití. Tyto zbraně jsou levné a značně efektivní; jejich účinek není okamžitý a útočník může z místa použití látky nepozorovaně odejít. Pro eliminaci této hrozby je nejdůležitější výměna zpravodajských informací; vývoj přístrojů na detekci biologických látek, které mohou teroristé použít; výroba protilátek; příprava krizových scénářů. Úspěšně čelit teroristickým činům na taktické úrovni je prakticky nemožné, proto jsou z hlediska obrany proti teroristickému zneužití ZHN nejúčinnější preventivní opatření. Z tohoto hlediska lze za nejdůležitější považovat zabezpečení následujících oblastí: legislativu,

systematickou přípravu odborníků v oblasti krizového managementu, spolupráci zpravodajských služeb na bilaterální i multilaterální mezinárodní úrovni, systematickou přípravu specialistů pro oblast boje s terorismem, informovanost a připravenost obyvatelstva, funkční integrovaný záchranný systém, finance a logistiku. Zabezpečení uvedených preventivních opatření nemůže v žádném případě zcela eliminovat možnosti teroristických útoků s použitím ZHN. Funkční preventivní systém však může odrazovat před teroristickým útokem a může sehrát významnou roli při snižování ztrát lidských životů i materiálních škod.

Nekonvenční terorismus je další aktuální hrozbou. U této kvality terorismu se použité prostředky z hlediska mechanismu působení a účinků od předcházejících kategorií značně liší. Obvykle primárně nevyvolávají ničivé účinky, nicméně jejich sekundární devastační efekt může být srovnatelný se zbraněmi hromadného ničení. Zde řadíme především informační a psychologický terorismus.

Hrozba *informačního terorismu* stoupá v přímé úměře s rostoucí globalizací a s rozvojem informačních technologií. Oproti klasickému terorismu, jehož prostředkem je použití fyzického násilí nebo jeho hrozba, který má za cíl vytvořit klima strachu, nejistoty a cílevědomě tak ovlivnit chování populace a následně vládní politiky, používá informační terorismus ke stejnému účelu prostředky odlišné, a to digitální informační systémy, sdělovací prostředky, či jejich jednotlivé komponenty, jejichž prostřednictvím jsou podporovány teroristické kampaně či akce. Informační technologie nabízejí teroristům mnoho nových příležitostí. Takovýto útok je pro teroristy z hlediska nákladů a vybavení více efektní než klasický terorismus, neboť s technologií za několik tisíc korun mohou napáchat mnohamilionové, resp. mnohamiliardové škody a způsobit kolaps průmyslových, finančních, dopravních či mocenských struktur. V této souvislosti jsou za nejvíce ohrožené cíle pokládány letiště, plynovody a elektrické sítě, komunikační systémy, banky, vodní rezervoáry, velké průmyslové aglomerace, armádní řídicí systémy. Obecně jsou používány dvě základní metody teroristických útoků. V prvním případě jsou informační technologie cílem útoku, jenž je zaměřen na zničení vlastního informačního systému a systémů, které jsou na něm závislé. Druhá metoda využívá informační technologie jako nástroj k manipulaci a k zneužívání cizích informačních systémů, ke změně nebo krádeži dat, případně k přetížení a zahlcení informačních systémů.

Pro teroristické útoky je charakteristické⁸:

- snaha o maximální publicitu
- stupňování teroristických útoků
- manipulace s veřejným míněním, snaha vyvolat ve společnosti chaos a strach = vedou „psychologickou válku“
- nepřímá strategie – teroristé se vyhýbají přímému, čelnímu souboji, napadají zákeřně a rafinovaně, jejich cílem je využít momentu překvapení
- snaha společnost destabilizovat, narušit stávající společenské vztahy, vynutit si změnu zahraniční politiky státu. Teroristé chtějí využít zranitelnosti západu zapříčiněné demokratickým politickým uspořádáním
- barbarské metody boje - útoky jsou směřovány na lidnatá místa, oběti jsou nezajímavé osoby, často děti a ženy, aby byl ořes veřejnosti co největší. S tím je spjato i odhodlání teroristů k sebevraždě. Vedle mnoha zmařených životů mají teroristické útoky své důsledky i v oblasti ekonomické (materiální ztráty)
- vysoká profesionalita, organizovanost, konspirativnost, dlouhodobá promyšlená příprava na samotný útok
- propojenost s obdobnými teroristickými skupinami v zahraničí – dochází k internacionalizaci terorismu
- využívání zbraní hromadného ničení, zejména výbušniny, trhaviny
- z národního terorismu, který se snaží působit na vnitrostátní uspořádání, přechod v terorismus „globální“. Globální teroristé jsou hrozbou mezinárodních bezpečnostních vztahů; staví se do role mstitelů, kteří bojují proti utrpení chudých lidí v islámských zemích. Dle Robejška se „profilují jako negace zkompromitovaných režimů, volají za zlepšení života těch, kteří se stali obětí globalizace“⁹. Teroristé chtějí a potřebují zaujmout především dvě skupiny: v první řadě vládu, jejíž rozhodnutí se snaží ovlivnit směrem k možnému vyhovění požadavkům teroristů, a zadruhé publikum, které by mělo být nápomocné při hledání zdrojů a podpoře politických a sociálních cílů teroristů. Zároveň se také hledají uvnitř publika potenciální noví rekruti.¹⁰ K těmto obecným cílům jsou užity metody, které by většinou jako vedlejší efekt měly

⁸ Robejšek, P. a kol.: *Mezinárodní terorismus – nový nebo starý fenomén?*, Devadesát let od sarajevského atentátu, Sborník textů, Praha, CEP, 2004, s. 23

⁹ Robejšek, P. a kol.: *Mezinárodní terorismus – nový nebo starý fenomén?*, Devadesát let od sarajevského atentátu, Sborník textů, Praha, CEP, 2004, s. 23

¹⁰ Kydd, A. H. – Walter, B. F.: *The Strategies of Terrorism*, International Security, Vol XXXI, No 1, Summer 2006, str. 58.

přinést zastrašení společnosti a značný ohlas zastoupený kupříkladu mediální publicitou. Teroristé se soustředí na cíle s výraznou symbolikou a prestiží, která by potom mohla způsobit větší publicitu. Zároveň chtějí předat poselství publiku, že mohou téměř kdykoli zasáhnout cíle, jejichž poškození by významně mohlo omezit životní úroveň cílové společnosti. Proto jsou často přímými terči teroristických útoků místa jako turisticky vyhledávané destinace, centra velkých měst nebo důležité prvky infrastruktury jako nádraží nebo ropovody. Teroristé používají bohatou variantu technik, které působí na ekonomiku různorodě. Použití různých metod může vést k odlišným účinkům na ekonomickou sféru zasaženého státu. Každá z výše naznačených forem může proběhnout jak se závažnými vedlejšími účinky na ekonomické prostředí, tak bez přítomnosti těchto dopadů. Jen pro ilustraci lze uvést srovnání s úspěšně provedeným atentátem na vysoce politicky postavenou osobu a bombovým útokem v dopravních prostředcích význačného turistického letoviska. Nicméně nejčastější formu terorismu představuje v současnosti nejspíše bombový útok, neboť teroristé jako racionální jedinci vyhodnocují proveditelnost, nákladnost a potenciální výsledek akce. Z tohoto důvodu se zdá být tato taktika nejpoužívanější.

2.4 Spojitost organizované kriminality s terorismem

Podle mého názoru současným problémem společnosti je bezesporu rozšířenost kriminality. Tradičním způsobem, jímž lidstvo odedávna kriminalitu ovlivňuje, kontroluje a snaží se i potlačovat, je systém represivních opatření zaměřených na pachatele této činnosti. Samotnému účelu trestní represe se dostává v průběhu doby různých výkladů, přičemž povaha represivních opatření je zpětně těmito výklady ovlivňována. Standardní reakcí prostředí (kde jediným státním nástrojem potlačování kriminality je represe) na významný nárůst kriminality bývá zpřísnění represivních opatření. S rozvojem ochrany základních lidských práv a svobod jednotlivců a zároveň při pokračujícím nárůstu kriminality, přestávaly z části omezené represivní strategie stačit. Zároveň se začalo měnit paradigma chápání trestu, z trestu jako odplaty na trest jako pokus o nápravu pachatele. V reakci na tyto společenské změny vzniklá myšlenka prevence kriminality.

Organizovaná kriminalita je v moderním světě součástí každodenního života. Nebezpečná pro společnost, jednotlivce i celé státy. Schopná ovlivňovat ekonomiku, politiku i právo. Miliardové zisky pocházející z „černé ekonomiky“ či oblasti na pomezí práva. Daňové úniky, korupce a hospodářská kriminalita. Mimořádně závažné formy deliktů, vraždy na objednávku, loupeže, vydírání a zavražďování. Narůstající počty konzumentů „tvrdých“ drog. Organizované krádeže automobilů, obchod s lidmi.

Ačkoliv neexistuje obecně přijímaná definice organizovaného zločinu, existuje celá řada znaků, které mu jsou přisuzovány. Užitečnost vymezení organizované kriminality pomocí znaků spočívá v tom, že ulehčují a ve svých kombinacích i upřesňují hranice organizovanosti kriminality. Lze se s nimi setkat nejen ve vědeckých pracích, ale bývají použity přímo i v zákonech. Výhoda identifikace organizované kriminality pomocí znaků oproti použití definice spočívá v možnostech znaky kombinovat a docílit zároveň širšího i přesnějšího pojetí. Definice jsou naopak dle stupně abstrakce příliš obecné nebo naopak nekonkrétní.

Formy organizované kriminality lze rozdělit podle dvou kritérií, resp. podle dvou fází. Jedná se o fázi tvorby zisku a o fázi realizace zisku.

Ve fázi tvorby zisku rozeznáváme tyto typické aktivity:

- a) výroba, přeprava a distribuce omamných a psychotropních látek,
- b) organizovaná prostituce, výroba pornografie a hazardní hry,
- c) nelegální obchod se starožitnostmi a uměleckými předměty,
- d) krádeže motorových vozidel a obchod s nimi,
- e) nelegální obchod se zbraněmi, výbušninami a strategickými surovinami,
- f) padělání a pozměňování dokladů, dokumentů, peněz a platebních prostředků, ochranných známek atp.,
- g) organizování nelegální migrace osob a zprostředkovávání práce cizincům,
- h) obchodování s nebezpečnými odpady, radioaktivními materiály,
- i) obchodování s lidmi a lidskými orgány,
- j) hospodářská kriminalita,
- k) počítačová kriminalita,
- l) kriminalita spojená s násilnými formami konkurenčního boje zločineckých struktur,
- m) násilná kriminalita (nájemné vraždy, vydírání a vybírání poplatků za ochranu - racketeering, bankovní loupeže, loupeže přepravovaných nákladů atp.).

Ziskové aktivity navozují „podnikatelské“ rysy organizovaného zločinu, neboť zásadním způsobem určují jeho chování a utváření organizačních struktur. Tyto aktivity jsou v principu postaveny na vztahu dodavatel – odběratel s aktivní rolí zákazníka/klienta. Jsou včleněny do struktury poptávky a nabídky ve společnosti nabídkou nelegálního zboží a služeb nebo legálního zboží a služeb, ale poskytovaných a opatřovaných nelegálním způsobem.¹¹

Mezi typické aktivity ve fázi realizace zisku můžeme zařadit:

- a) kriminalitu spojenou s legalizací zisku (tzv. praní špinavých peněz),
- b) kriminalitu spojenou s pronikáním zločineckých struktur do státní správy,
- c) kriminalitu spojenou s nelegálním získáváním politické moci,
- d) kriminalitu spojenou s obstaráváním státních a jiných zakázek.

Přes existenci všech nejasností a statistických nepřesností můžeme aktivity vyvíjené zločineckými organizacemi rozdělit do několika větších skupin. V první řadě se jedná o aktivity ziskové. Tyto aktivity naplňují smysl existence zločinecké organizace. Zisk ve všech svých myslitelných podobách znamená pro typickou zločineckou organizaci to, co ideologie pro organizaci teroristickou. Svým způsobem aktivity tohoto druhu zaplňují prázdná místa na trhu, a to nabídkou nelegálního zboží a služeb nebo legálního zboží a služeb, ale poskytovaných a opatřovaných nelegálním způsobem. Pokud se činnost zločineckých organizací přirovnává k činnosti dobře fungujících podniků, je jedním z důvodů jistě i to, že velice pružně reagují na společenskou poptávku. Typickými ziskovými aktivitami jsou: výroba a distribuce drog, krádeže a pašování aut, finanční kriminalita (bankovní, pojišťovací, úvěrové, daňové podvody), krádeže a pašování uměleckých památek, vyděračství a vymáhání poplatků za ochranu tzv. racketeering, organizování nelegální migrace a obchod s lidmi, ekologická kriminalita.

¹¹ Musil, J. In Novotný, O. a kol. *Kriminologie*. 2. vydání. Praha : Aspi Publishing, 2004, s. 329.

2.4.1 Formy teroristických útoků

Z hlediska forem teroristických útoků lze mezi ty základní zařadit následující¹²:

a) *Pumový (bombový) útok*

Je nejčastější formou teroristického útoku. Je to dáno snadnou dostupností a výrobou výbušných systémů. Bomby jsou nejčastěji umístovány v dopravních prostředcích a v zájmových objektech, rozšířené jsou i „poštovní“ bomby. K jejich aktivaci dochází dálkově, manipulací nebo časově. Složitost a důmyslnost těchto výbušných systémů je dána profilem pachatele¹³.

b) *Žhářství*

Populární forma teroristického útoku, která je dána i tím, že prostředky pro žhářství jsou charakterizovány svou levností a jednoduchostí.

c) *Únosy dopravních prostředků*

Velmi používané zejména v 60. – 70. letech, zvláště únosy letadel.

d) *Atentát*

Je nejstarší formou útoků. Velmi často je používán i dnes, zejména Baskickou teroristickou organizací ETA¹⁴, italskými Rudými brigádami, jihoafrickými a arabskými teroristickými organizacemi.

e) *Přepadávání osob*

Tato forma je používána zejména militantními teroristickými organizacemi, kteří se na teroristické útoky pečlivě připravují (nacvičují si vzorové akce).

f) *Únosy osob a braní rukojmí*

Jsou zvláštními formami teroristických útoků. Slouží zejména k získávání výkupného nebo splnění jiných požadavků (k získání zbraní, propuštění vězňů apod.), včetně požadavků politických. Bývají velmi pečlivě promyšlené¹⁵.

S ohledem na vývoj kvalit a podob terorismu jako takového lze opět k tradičnímu ustálenému dělení přiřadit kategorii novou, a to:

¹² Brzybohatý, M.: *Terorismus I*, Praha, Police History, 1999, s. 34 a násl.; Chmelík, J.: *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*, Praha, Linde, 2001, s. 28 a násl.

¹³ Osoba, která si tímto kompenzuje svou frustraci a neúspěch, případně psychopatická osoba, která svým činem chce upoutat pozornost, používá jednoduché výbušné systémy. Opakem jsou profesionálové, jejichž výbušná zařízení jsou velmi propracovaná.

¹⁴ ETA „Euzkadi Ta Askatasuna“ (Baskicko za svobodu) je ultralevicovou organizací, která vznikla v roce 1959 v Baskicku. Jejím cílem je vytvoření Baskického státu. Hlásá tyto principy: antimilitarismus, antirasismus, internacionalismus a demokracie. Destruktivní akce jsou prováděny výhradně ve Španělsku.

¹⁵ Teroristé zpravidla kontaktují politicky nebo ekonomicky vlivné osoby, kterým pak vznášejí své požadavky.

g) *Tzv. nekonvenční formy teroristických útoků* - například útok prostřednictvím sítě Internet či jiných technologických systémů. Jsou pro ně charakteristické nízké náklady, relativně nízké riziko, dále absence použití fyzického násilí a dalekosáhlé sekundární následky (nabourání se do důležitých a velmi citlivých systémů např. armádních databází apod.).

2.5 Monitoring organizovaného terorismu

Organizovaný terorismus lze charakterizovat jako jev velmi latentní. V České republice byla v minulých letech přijata řada opatření, která si kladla za cíl zasáhnout a účinně se bránit organizovanému terorismu. To můžeme sledovat v řadě dílčích novelizacích trestněprávních předpisů, jejichž nedostatkem je, že vycházejí z nedůsledného zjištění faktického stavu organizovaného zločinu na území České republiky a jsou odrazem zahraničních zkušeností, tzn. dostatečně nereflektují domácí situaci. Vycházejí tedy z komparativního a normativního přístupu.

V této souvislosti je třeba tematicky trochu odbočit a zmínit se právě o důvodech tohoto stavu. Výskyt forem organizovaného terorismu, jeho intenzitu a reálný rozsah lze v České republice pouze odhadovat. Statistická data neposkytují o organizovaném terorismu spolehlivý obraz. Pramenem informací o registrované kriminalitě jsou oficiální statistiky kriminality a (neoficiální) tzv. výzkumná statistika, vznikající sumarizací údajů o větším počtu sledovaných jednotek v průběhu kriminologického výzkumu. Kriminální statistiku utvářejí formální instance kontroly kriminality, kterými jsou policie, státní zastupitelství, soustava soudů a vězeňství. Přitom existuje řada faktorů, které zkreslují statistický obraz zjevné kriminality jakožto části kriminality skutečné. Jsou jimi legislativní změny, změny v trestní politice, způsob statistického vykazování a řada dalších. Co se týče problematiky organizovaného terorismu, jedná se kromě faktorů obecných, ještě o faktory příznačné právě tomuto druhu trestné činnosti. Statistiky soudní, policejní statistiky, ani statistiky státních zastupitelství *nevyčleňují organizovaný terorismus do samostatné skupiny, protože jsou zpravidla systematizovány podle právní kvalifikace trestných činů, která s tímto fenoménem nekoresponduje. Proto se lze opřít pouze o statistické údaje o těch trestných činech, o nichž je známo, že jsou zpravidla nebo často páchány zločineckými skupinami. Dokonce se soudí, že výkyvy četností ve statistických řadách jsou spíše výsledkem větší*

*či menší aktivity policie nebo dokonce jen dílem náhody, než adekvátním odrazem skutečných tendencí vývoje organizované kriminality.*¹⁶

Organizovaný terorismus není tedy komplexně sledován a vykazován v žádné z existujících kriminálních statistik. Částečným vodítkem pro poznání organizované kriminality může být počet stíhaných a následně obžalovaných na základě § 163a zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen tr. zák.) – účast na zločinném spolčení. Příkladem, v období let 1999 – 2002 bylo stíháno v souvislosti s tímto paragrafem 250 osob a obžalováno 229. Počet takto stíhaných rok od roku stoupá. Ve stejném sledovaném období pak byly dle Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti České republiky na základě totožného paragrafu odsouzeny pouze tři osoby. Je nutno akceptovat i tu skutečnost, že mnoho pachatelů, kteří naplnili svým jednáním ustanovení § 163a, bylo odsouzeno za jiné trestné činy, v jejichž skutkových podstatách je obsažena formulace „jako člen organizované skupiny“.

Úspěšně čelit teroristickým činům na taktické úrovni je prakticky nemožné, proto jsou z hlediska obrany proti teroristickému zneužití ZHN neúčinnější preventivní opatření.

Z tohoto hlediska lze za nejdůležitější považovat zabezpečení následujících oblastí: legislativu, systematickou přípravu odborníků v oblasti krizového managementu, spolupráci zpravodajských služeb na bilaterální i multilaterální mezinárodní úrovni, systematickou přípravu specialistů pro oblast boje s terorismem, informovanost a připravenost obyvatelstva, funkční integrovaný záchranný systém, finance a logistiku. Zabezpečení uvedených preventivních opatření nemůže v žádném případě zcela eliminovat možnosti teroristických útoků. Celá problematika terorismu je velmi rozsáhlá a je nutné ji neustále monitorovat, aby bylo možné stanovit účinné mechanismy prevence.

2.6 Protiteroristická politika

Poradním orgánem pro vládu v těchto otázkách je Bezpečnostní rada státu, která má také dohled nad koordinací zpravodajských služeb. Mezi takové se řadí

¹⁶ Musil, J. *Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou*. Československá kriminalistika, 1992, č. 2, s. 99.

Bezpečnostní informační služba (BIS), Vojenské zpravodajství, ... Tyto složky spolu navzájem komunikují a spolupracují. K zajištění výměny a předávání informací v rámci těchto služeb byla v roce 2005 ustanovena Společná zpravodajská skupina. Cílem je problematika terorismu a souvisejících jevů. Za další složky či organizace označujeme Národní bezpečnostní úřad, Odbor bezpečnostní politiky, Policii ČR (kde se nachází specializované jednotky na tuto problematiku – ÚOOZ, URNA).

Pokud by přeci jen došlo k ataku ze stran teroristů, pak se aktivují záchranné služby ve složení: Hasičský záchranný sbor ČR, Zdravotnická záchranná služba, Policie ČR a jiné.

Česká republika si vytyčila boj proti terorismu jako jednu z hlavních dominant své bezpečnostní politiky, avšak zasahuje i do mezinárodního terorismu.

2.7 Psychologie terorismu

Paušální psychologická vysvětlení terorismu lze sestavit jen obtížně, protože existuje mnoho variant terorismu a protože všechny teroristické kampaně se od sebe liší. Přesto zcela jistě existují určité společné aspekty myšlení teroristy, jež je třeba prozkoumat. Nepochybně k nim patří:

- důvody vedoucí k zapojení do teroristického hnutí
- vztahy mezi jednotlivci uvnitř teroristického hnutí
- síla víry jednotlivých teroristů
- jak se vývoj psychologie teroristické skupiny odráží do způsobů chování teroristů
- jak teroristé ospravedlňují své činy

Všechny uvedené aspekty jsou důležité pro bezpečnostní síly, které se s teroristy utkávají. Jejich psychologové se snaží sestavit profil teroristů, aby proti nim mohli odpovídajícím způsobem jednat. Snaží se předpovídat kdy a kde teroristé příště udeří a stanovit nejlepší způsob pro vyjednávání s únosci, kteří požadují peníze a propuštění uvězněných členů teroristické skupiny.

2.7.1 Osobnost teroristy

Psychologický profil teroristy se obvykle velmi liší od toho, jak jej vidí veřejnost, nebo od obrazu podávaného sdělovacími prostředky. Vždy, když vypukne

rozhořčení nad zprávami o násilí, převažuje ve společnosti tendence popisovat teroristy jako mentálně nevyrovnané jedince, kteří porušují pravidla „normální“ společnosti. Ve skutečnosti i teroristé dodržují pravidla, ale značně odlišná od těch, která dodržuje většina lidské společnosti. Přestože teroristé provádějí násilnou činnost, toto násilí se příliš neliší od násilí používaného v jiném kontextu – například ve válce nebo při sebeobraně.

Výchozím psychologickým aspektem je skutečnost, že teroristé mají obvykle relativně normální psychologický profil. Neexistují společné osobnostní rysy, jež by se daly přiřadit výlučně jedincům, kteří páchají akty politického násilí. Převážná většina teroristů není duševně nemocná, abnormální, psychopatická nebo dokonce zvláště disponovaná k násilí. Jednotlivec může mít určité dispozice k terorismu, ale je vysoce nepravděpodobné, že by si skupina mezi sebe vybrala nevyrovnaného jedince. Taková osoba by totiž byla obrovskou hrozbou pro bezpečnost celé skupiny.

V každém případě se u terorismu střídají dlouhá období nečinnosti s krátkými okamžiky intenzivní aktivity. Terorista musí být schopen v průběhu dlouhých a nudných období plánování nového útoku trpělivě vyčkávat. Je nanejvýš pochybné, že by podobná nečinnost dokázala ukojit potřeby psychopatické osobnosti.

V reakci na teroristický pumový útok politici obvykle hovoří o zbabělosti. Takové označení ovšem nepřidá našim poznatkům o nic víc, než výše uvedené prohlášení o abnormálnosti. Teroristé jsou odhodlaní jedinci, připravení provést jakoukoli hrůzostrašnou akci, přičemž akceptují, že jejich aktivity mohou mít pro ně samé zlé následky. Provádějí násilné činy, protože věří ve svou věc. Teroristé mohou být nepříjemní, mohou mít strach, ale rozhodně to nejsou zbabělci. Kdyby byli, asi by se nikdy nestali teroristy.

Důvody, které vedou člověka k zapojení do terorismu, často napovědí, jakým bude teroristou a jak dokáže pracovat. Je nesnadné vytvořit nějaké všeobjímající zobecnění, protože lidé se stávají teroristy z nejrůznějších příčin. U mnoha z nich je v tom zahrnuta potřeba patřit do určitého společenství nebo být součástí nějakého hnutí.

2.7.2 Důležitost skupinové sítě

Je důležité si pamatovat, že uvnitř teroristických organizací panuje rozčlenění na mnoho různých vrstev. Pouze malá menšina členů nastražuje bomby nebo bere rukojmí. Velká většina se zabývá budováním a udržováním sítě, která teroristům umožňuje provádět jejich činnost. Patří k nim shromažďovatelé finančních prostředků,

sympatizanti zajišťující bezpečné úkryty, pozorovatelé obstarávající informace, technici vyrábějící bomby či politici, kteří řídí aktivity teroristů nebo fungují jako jejich mluvčí. Síť spolupracovníků pomáhá aktivním teroristům, kteří kladou bomby. Různí členové mohou mít odlišné motivy a také síla jejich přesvědčení může být větší či menší. Síť pracovníků je důležitá zejména pro udržování morálky.

2.7.3 Ospravedlňování aktů násilí

Pro většinu teroristů může být hlavním motivem již samotné členství ve skupině. V každé organizaci obvykle existuje jakýsi „služební postup“ od nejnižšího stupínku po plnohodnotného teroristu. Rozhodnutí používat násilí ovšem není věcí okamžiku. Jde o dlouhodobý proces, na jehož konci může být výběr mezi účastí na násilí nebo opuštěním skupiny. Pro jednotlivce, který se stal emočně závislým na skupině, to není jednoduché rozhodnutí. Silná potřeba někam patřit a myšlenková shoda s cíli skupiny často vedou k akceptování násilí.

Jako první musí jedinec zapomenout, že při akcích, na nichž se podílí, dochází k zabíjení lidí. Jakmile jednou přistoupí na přijímání násilí, může zažít pocit důležitosti nad tím, že dokáže ovládat život svůj a životy jiných. Pocit bezvýchodnosti, například u jedinců, kteří byli vychováni v chudobě uprchlického tábora, mohou náhle nahradit pocity důležitosti vlastní osoby, kterou musí autority uznávat. Jakmile se jednou ocitne v této pozici, stanou se důležitými i další emoce jako vzrušení a stres. Někteří jedinci, jako například mezinárodní terorista Carlos alias Šakal, vlastním jménem Iljič Ramirez Sánchez, jsou ve skutečnosti nájemnými zabijáky, jejichž motivem není politika, ale emoce a peníze.

Dalším důležitým motivem je agrese. U některých teroristických skupin, k nimž patřila třeba Quebecká osvobozenecká fronta, která aktivně působila v průběhu 70. let v Kanadě, mohou agresivní instinkty některých jedinců převážit jako motivační faktor celé skupiny. V každém případě je důležité si uvědomit, že emocionální faktory se stávají důležitými až po začlenění jedince do teroristické skupiny.

2.7.4 Psychologické působení skupiny

Teroristická skupina nabízí svým členům odlišnou kulturu s vlastními normami a hodnotami, do níž se nový jedinec začleňuje. Skupiny obvykle vyžadují absolutní poslušnost a izolovanost od ostatní společnosti. Snaží se dosáhnout jednoty

a soudržnosti, přičemž budují skupinu na základech politické homogenity stejně smýšlejících jedinců, jejichž životy, cíle a budoucnost se ztotožňují se skupinou. Mimo členství obvykle neexistují žádné alternativy a většina členů se obává toho, že by mohli být opuštěni.

2.7.5 Budoucí hrdinové?

Skupina posiluje přesvědčení o správnosti „věci“ tím, že připomíná teroristům, jak se jejich předchůdci v minulosti vypracovali z ubohých banditů na národní hrdiny. V politice třetího světa se stalo pravidlem, že na jednice vězněné koloniálními vládami za kriminální činy nebo terorismus se pohlíží téměř jako na otce vlasti. Posledními příklady jsou Nelson Mandela v jižní Africe a Jásir Rafat na Blízkém východě. Ze stejných důvodů nelze pochybovat o tom, že úspěch Fidela Castra a Che Guevary v 50. letech na Kubě měl obrovský vliv na celou Latinskou Ameriku. Úspěch povstání pomáhá teroristům stát se součástí historického procesu, který nakonec může omluvit jejich násilné činy.

2.8 Oběti terorismu

Nejlepším terčem teroristického činu je silná instituce, například vláda nebo velká společnost. Teroristická organizace se pokouší tuto entitu narušit jednak přímými údery a zastrasováním nebo změnou veřejného mínění na národní či dokonce mezinárodní bázi. Při studiu terorismu se badatelé většinou zaměřují hlavně na osoby teroristů, jejich taktiku a na procesy, které jejich oponenti potřebují k tomu, aby je zadrželi a odsoudili. Jen málokdo věnuje pozornost lidským obětem násilných činů.

Existují dva typy obětí teroristických akcí: pečlivě vybrané cíle, většinou vysoce postavené osobnosti, a náhodné oběti, které se vyskytnou v nepravý čas na nepravém místě. Někteří lidé, včetně politiků, vysokých důstojníků armády a velkých obchodníků, pravděpodobně vědí o nebezpečí teroristického útoku nebo únosu, které jim hrozí. Ostatní jsou obvykle náhodně zataženi do události. To jsou případy únosů letadel a bombových útoků na veřejnosti. Pro obě skupiny obětí je hrůzný zážitek z teroristického útoku zkušeností na celý život. Potvrdily to výzkumy mezi bývalými oběťmi teroristických útoků.

Pro únosy a vražedné atentáty si teroristé vybírají známé osobnosti, diplomaty, vládní úředníky, vysoké důstojníky nebo úspěšné podnikatele. Útok na prominentní

osobu vždy přitáhne pozornost sdělovacích prostředků, které tak teroristům pomáhají ve zveřejnění jejich záležitosti. Pokud je akce úspěšná, může tento typ útoku rovněž posloužit k zastrašení nepřátel teroristů, ať již je to kdokoliv. Znamé osobnosti mají obvykle značnou osobní ochranu a jejich obelstvením nebo přemožením dává teroristická organizace najevo svou taktickou inteligenci a sílu. Teroristická organizace demonstruje zasažením dobře chráněného cíle své schopnosti a zranitelnost jakéhokoliv nepřítele.

Teroristé pečlivě plánují útoky na vysoce postavené cíle a provádějí je s vojenskou přesností. Ke zhotovení dobrého plánu patří také dlouhodobé sledování cílové osoby, jejích návyků a časového rozvrhu. K vlastnímu útoku často dochází na místě, kde se oběť cítí v bezpečí, tj. ve vlastním domě, klubu, úřadu nebo v autě. Přestože známé prostředí může oběti poskytnout pocit bezpečí, je pro teroristy snadnější k „přečtení“ a teroristé nemusejí při volbě vhodného místa k útoku dlouho vybírat a prověřovat.

2.8.1 Vysoce postavené oběti

Za nejcennější trofeje jsou teroristy často považováni vládní úředníci a vojenský personál. Vlády při únosu vysoce postavených osob okamžitě reagují, což naznačuje, že jsou ochotny vyjednávat. V minulosti se vyskytlo mnoho případů tohoto druhu teroristické činnosti včetně únosu italského premiéra Alda Mora. Bravurním kouskem byl únos 11 ministrů vlád Organizace zemí vyvážející ropu v prosinci 1975 ze zasedání ve Vídni, který provedl Iljič Ramirez Sánchez a palestinskí teroristé.

Teroristé ovšem považují za legitimní cíle také příslušníky obchodních kruhů. Tato forma terorismu převažovala zvláště v 70. letech v Latinské Americe. V Uruguaji teroristé z hnutí Tupamaros považovali všechny obchodníky ze západních zemí za představitele kapitalismu, sociální nespravedlnosti a vykořisťování chudých.

Mnoho organizací, jak profesionálních, tak vládních, se pokoušelo omezit teroristickým skupinám příležitosti k akcím. Byla přijata nejpřísnější bezpečnostní opatření včetně zajištění úřadů a sídel, používání pancéřovaných vozidel a ozbrojené ochranky. Velké firmy zavedly programy výcviku na přížití pro své zaměstnance a členy jejich rodin, kteří mohou být potenciálními terči útoku. Zejména u osob, jež často cestují do ciziny. Výcvik zvyšuje jejich šance na přežití v případě únosu. Teroristé si mohou pro své útoky vybírat lidi nikoli kvůli tomu, že jsou všeobecně známí, ale pro jejich spojení s určitou národností, politickou nebo náboženskou skupinou. Oběti

vybírané jako rukojmí nemusí nutně mít výjimečnou hodnotu jako jednotlivci. Jsou jednoduše formou páky pro nátlak na úřady.

Palestinská organizace Černé září dokázala přitáhnout pozornost světových sdělovacích prostředků díky zadržení izraelských sportovců na olympijských hrách 1972 v Mnichově. Žádný z izraelských sportovců nebyl nijak světově proslulý. Teroristé si je vybrali za cíl pouze kvůli národnosti. Po 15 hodinách vyčerpávajícího vyjednávání teroristé v průběhu přestřelky pobili devět Izraelců. Dva zahynuli již předtím při útoku teroristů na ubytovny sportovců v olympijské vesnici.

2.8.2 Náhodné útoky

Teroristé si vybírají terče svých útoků také zcela náhodně. V takovém případě se místo na významnou osobnost zaměří na určité místo nebo událost a z nejbližšího okolí shromáždí jako rukojmí lidi, kteří se tam nacházejí zcela náhodou. Teroristé si nejčastěji vybírají přelidněná veřejná místa, kde se vyskytují lidé všech věkových skupin, pohlaví, ras a sociálních vrstev. Velká množství rukojmích zajišťují teroristům volný průchod a v případě, že se mezi rukojmími ocitnou i příslušníci jiných národů, mají teroristé silnější páku pro vyjednávání s úřady.

Oběti v takových situacích se samozřejmě cítí být naprosto nevinné a nijak spojené s důvodem útoku teroristů. Přesto George Habash, vůdce radikální Lidové fronty pro osvobození Palestiny (PFLP), prohlásil: „Neexistují nevinné oběti. Všichni sdílejí odpovědnost za špatnost společnosti. Nikdo není nevinný.“

V případě skupinového braní rukojmí může mezi oběťmi dojít k panice a zmatkům, zatímco teroristé, kteří svůj čin dlouho připravovali, jsou obvykle lépe organizováni a brzy získávají kontrolu. Protože rukojmí jsou si většinou navzájem cizí, nehrozí teroristům téměř žádné nebezpečí, že by se mohli domluvit na nějaké koordinované akci.

2.8.3 Únosy letadel

V 70. a 80. letech nejčastěji unášeli letadla teroristé z Blízkého východu. K nejvíce unášeným patřily letouny amerických, francouzských, řeckých, německých a některých dalších společností. V souladu se svým prohlášením je teroristické skupiny prováděly proto, že všechny uvedené společnosti létaly do Izraele. Z obavy před hrozbou únosů a dalších teroristických aktivit přijala izraelská národní letecká

společnost El Al velmi přísná bezpečnostní opatření. V tomto směru patří dnes mezi nejbezpečnější světové aerolinie.

V uneseném letadle, ostatně jako na kterémkoli veřejném místě, je cestující obětí, ale nikoli terčem útoku. Pro nevinné lidi, kteří se z ničeho nic stanou rukojmími, je to obrovský šok. Ve většině případů nedokážou pochopit, proč byli zataženi do násilí a teroru právě oni.

Se ženami a dětmi mohou v případě únosu teroristé zacházet mírněji než s ostatními rukojmími a často dochází k jejich téměř okamžitému propuštění na svobodu. Samozřejmě existují výjimky. Při únosu letadla TWA v červnu 1985 šíitští muslimští teroristé zacházeli s ženami a dětmi na palubě velmi špatně a propustili je až za několik dní.

Obecně lze říci, že při únosech dochází k zabití jen malého procenta rukojmích. Nicméně po čas únosu jsou vystaveni špatnému zacházení, bití, mučení, psychickému a fyzickému teroru. Všechny oběti únosů a braní rukojmích prožívají emoční a psychologická traumata nejvyššího stupně. Procházejí pocity extrémního strachu, úzkosti, viny, šoku a popření všeho, čemu věřily. Po osvobození mnoho bývalých rukojmích trpí posttraumatickými syndromy stresu, při němž se uzavírají do sebe a zažívají izolaci, strach a noční můry.

2.8.4 Hromadné útoky

Mnoho okázalých teroristických akcí ke konci 20. století proběhlo na veřejně přístupných místech. K příkladům patří pumové útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku roku 1992 a v Oklahoma City v dubnu 1995, chemický útok v tokijském metru roku 1995, pumový atentát IRA na obchodní centrum Manchesteru roku 1996 a bombový útok při olympijských hrách v Atlantě roku 1996. V některých případech jsou při podobných teroristických akcích obrovské ztráty na lidských životech, jako například při útoku na USA 11. září 2001. Jindy útok teroristů předchází varování, aby se případné ztráty co nejvíce omezily, ale teroristé přitom demonstrovali svou schopnost způsobit rozsáhlé škody.

Útok na veřejně přístupném místě zaručuje teroristům okamžitou publicitu. Pokud teroristé nedosáhnou ničeho jiného, pak zájmu sdělovacích prostředků určitě. Podobné útoky navíc staví vládní autority do defenzivy. Úspěšná akce na veřejném místě ukazuje, že úřady selhaly ve své odpovědnosti za ochranu občanů. Z toho důvodu se teroristé domnívají, že přinutí vládu vyjednávat.

Teroristé si místa pro případný úrok pečlivě vybírají. Přitahují je zejména lokality, kde lze zkombinovat útok na lidské a materiální cíle. K velice častým terčům teroristickým útoků patří letadla a letiště, vlaková a autobusová nádraží a terminály, obchodní centra měst, obchodní domy a velké veřejné budovy jako vojenská kasárna nebo státní instituce. Teroristé si mohou za svůj cíl vybrat také hotely, restaurace nebo bary, často navštěvované cizinci, aby se na seznam obětí dostali lidé více národností. Lidské oběti jsou při takových akcích vybírány náhodně a jejich osobní totožnost není pro teroristy nijak důležitá.

2.8.5 Druhotné oběti

Členové rodin a blízcí příbuzní obětí také prožívají trauma. Pokud si teroristé vybrali oběť za cíl svého útoku kvůli jejímu spojení s vládou, armádou nebo velkou obchodní společností, dostává se rodině oběti poměrně značné podpory. Pomoc přichází formou poradenství, finančních prostředků, poskytováním informací a prostřednictvím kontaktů. Například vláda USA poskytovala podporu rodinám 52 amerických rukojmích, držných v Íránu od října 1979 do ledna 1981. Velké obchodní společnosti zaplatily v 70. letech desítky milionů dolarů výkupného za své zaměstnance, kteří byli drženi jako rukojmí teroristy v Latinské Americe.

Rodinám rukojmích, která nemají takové profesionální zázemí, se podobné podpory, ať už od soukromého, či státního sektoru, dostává jen výjimečně. Dokonce i informace poskytované úřady nemusí být vždy úplné. Takovou zkušenost učinily rodiny rukojmích držných v Libanonu. Příbuzní zajatců si stěžovali na velice omezenou pomoc ze strany Reaganovy administrativy, která je ponechala v nevědomosti. Mnozí z nich měli rovněž finanční potíže, zejména v případech, kdy unesený člověk byl jediným živitelem rodiny.¹⁷

3. ZÁKROKY ZVLÁŠTNÍHO CHARAKTERU

V České republice byla přijata řada opatření, která si kladla za cíl zasáhnout a účinně se bránit organizovanému zločinu. To můžeme sledovat v řadě dílčích

¹⁷ TŮMA, P. *Encyklopedie - světový terorismus*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Svojtka & Co., 2001. 536 s. ISBN 80-7237-340-4

novelizacích trestněprávních předpisů, jejichž nedostatkem je, že vycházejí z nedůsledného zjištění faktického stavu organizovaného zločinu na území České republiky a jsou odrazem zahraničních zkušeností, tzn. dostatečně nereflektují domácí situaci. Vycházejí tedy z komparativního a normativního přístupu.

Výskyt forem organizovaného zločinu, jeho intenzitu a reálný rozsah lze v České republice pouze odhadovat. Statistická data neposkytují o organizované kriminalitě spolehlivý obraz. Pramenem informací o registrované kriminalitě jsou oficiální statistiky kriminality a (neoficiální) tzv. výzkumná statistika, vznikající sumarizací údajů o větším počtu sledovaných jednotek v průběhu kriminologického výzkumu. Kriminální statistiku utvářejí formální instance kontroly kriminality, kterými jsou policie, státní zastupitelství, soustava soudů a vězeňství. Přitom existuje řada faktorů, které zkreslují statistický obraz zjevné kriminality jakožto části kriminality skutečné. Jsou jimi legislativní změny, změny v trestní politice, způsob statistického vykazování a řada dalších. Co se týče problematiky organizovaného zločinu, jedná se kromě faktorů obecných, ještě o faktory příznačné právě tomuto druhu trestné činnosti. Statistiky soudní, policejní statistiky, ani statistiky státních zastupitelství *nevyčleňují organizovanou kriminalitu do samostatné skupiny, protože jsou zpravidla systematizovány podle právní kvalifikace trestných činů, která s tímto fenoménem nekoresponduje. Proto se lze opřít pouze o statistické údaje o těch trestných činech, o nichž je známo, že jsou zpravidla nebo často páčány zločineckými skupinami. Dokonce se soudí, že výkyvy četností ve statistických řadách jsou spíše výsledkem větší či menší aktivity policie nebo dokonce jen dílem náhody, než adekvátním odrazem skutečných tendencí vývoje organizované kriminality.*¹⁸

Organizovaný zločin není tedy komplexně sledován a vykazován v žádné z existujících kriminálních statistik. Částečným vodítkem pro poznání organizované kriminality může být počet stíhaných a následně obžalovaných na základě § 163a zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů – účast na zločinném spolčení. Český trestní zákon ani trestní řád neobsahují speciální ustanovení týkající se pouze terorismu, vyjma speciální skutkové podstaty obsažené v § 95 TZ, která má postihovat teroristické útoky.

¹⁸ Musil, J. *Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou*. Československá kriminalistika, 1992, č. 2, s. 99.

3.1 Druhy zákroků zvláštního charakteru

Vztah využívání represivních a preventivních opatření je v ideálním případě vztahem subsidiárním, kde se represe dostává ke slovu až při selhání prevence, přičemž v případě přikročení k represivním opatřením platí, že účinná represe má preventivní dopady. Ve skutečnosti bývá zdůrazňována a to zejména v méně vyspělých státech spíše represe. Prevence kriminality, a zejména kriminality organizované je na rozdíl od represe závislá i na postojích veřejnosti a celkovém stavu společnosti. Kladení důrazu na represi je tedy svým způsobem i jednodušší a rychlejší řešení. Hlavně však přináší viditelné výsledky. Preventivní opatření naproti tomu nedosahují výsledků ihned. Navenek tudíž zkreslují práci jednotlivých orgánů, na které je zpětně vyvíjen politický tlak pod vlivem nespokojené veřejnosti.

Zajímavou skutečností jistě je, že vztah prevence a represe vykazuje v případě organizované kriminality určité zvláštnosti. Na již vzniklou zločineckou organizaci na rozdíl od jednotlivých pachatelů nemají preventivní opatření žádoucí efekt a při snaze o její potlačení či rozpuštění je často třeba přikročit k opatřením represivním. Když přihlídneme také k tomu, že represivní opatření mohou působit preventivně, stávají se neoddělitelnou součástí boje s organizovanou kriminalitou.

3.2 Charakter a způsob provádění zákroků

V souladu se snahami mezinárodních společenství byla v České republice zejména v desetiletí 1995-2005 uskutečněna celá řada opatření, která byla namířena proti působení nadnárodního organizovaného zločinu. Kromě analýzy ohrožujících faktorů byla druhým hlavním cílem výzkumu z let 2004-2007 snaha o analýzu možností obrany proti ohrožením společnosti organizovaným zločinem. Podle expertů, kteří byli dotazováni v letech 2006 - 2007, lze opatření, která by mohla eliminovat ohrožení české společnosti organizovaným zločinem shrnout následovně.

Základním východiskem pro všechna další opatření je koncepce boje proti organizovanému zločinu, vycházející z analýzy a z jasné vize cílového žádoucího stavu. V koncepci jsou rozvrženy strategické kroky, stanovení aktéři a rozděleny jejich úkoly. Činnost je koordinovaná, průběžně se analyzují úspěchy i nedostatky. Důležitým předpokladem je jasně deklarovaná a skutečně realizovaná politická, materiální i mediální podpora orgánů činných v trestním řízení v boji s organizovaným zločinem –

včetně specializovaných útvarů policie. Nezbytné je přijetí opatření proti pronikání organizovaného zločinu do společenského systému, zejména do justice, policie, médií. Zároveň musí být ustaveny mechanismy, které chrání systém a jeho pracovníky, určena pravidla, jak postupovat v případech pokusů o korupci nebo vydírání. Důležitým krokem je posilování morálního vědomí a etických kodexů. Mělo by být jasně odlišeno, kde je veřejný a obecný zájem a kde začíná zájem skupinový a soukromý. Musí se zvýšit osobní zodpovědnost politiků, jmenovaných úředníků, vedoucích pracovníků. Zásadně se musí odloučit policie a justice od politických vlivů.

Nezbytným krokem je novela trestního zákona a trestního řádu, legislativní úprava korupce, přísnější legislativní úprava střetu zájmů, omezení poslanecké imunity, vyšší trestní sazba za organizované vydírání a vraždy, zamezení převodu majetku získaného trestnou činností na rodinné příslušníky, zřízení institutu korunního svědka. Měly by se zpřísnit tresty odnětí svobody u těch trestných činů, kde by bylo prokázáno páchaní na poli organizovaného zločinu. Je nutné důsledně trestat spolupracovníky organizovaných zločineckých skupin. Vysoké tresty by měly být pro veřejné činitele, kteří s organizovaným zločinem vědomě spolupracují. Trestní stíhání by mělo ze zákona znamenat pozastavení výkonu veřejné funkce, a to až do pravomocného skončení věci. Na vrchních státních zastupitelstvích musí být posíleny odbory specializované na problematiku organizovaného zločinu. Pro případy organizovaného zločinu by se měla zavést specializovaná soudní řízení – která by řídili soudci s vyšší kvalifikací pro tuto oblast, dostatečně chránění před "vnějšími" vlivy a ohroženími. Je nezbytně nutné zajistit vymahatelnost práva.

V oblasti ekonomiky musí být přijata taková legislativní a správní opatření, která by zabránila prolínání jednotlivých osob, vztahů a zájmů mezi oblastí politiky a ekonomiky. Musí se zamezit tomu, aby se finanční prostředky pocházející ze zločinné činnosti uplatnily v legální ekonomice. Účinným prostředkem boje proti organizovanému zločinu je odčerpávání nelegálních zisků. K tomu by se měly zjednodušit možnosti zabavování majetku usvědčených pachatelů organizované trestné činnosti a více využívat stávajících možností v této oblasti.

Musí se zabránit zneužívání migrační a azylové politiky k pronikání cizinců zapojených ve zločineckých strukturách na naše území. Zejména je nutné omezit vliv zahraničních struktur organizovaného zločinu na území České republiky novými účinnými zákonnými normami ve všech oblastech.

Vzhledem k tomu, že korupční jednání je hlavní formou průniku organizovaného zločinu do státní správy, je nutné provést systémové změny při přidělování veřejných

zakázek a nakládání s veřejnými rozpočty. Měly by se najít možnosti pro uplatnění řízené provokace, jako významného preventivního opatření.

V rámci Policie ČR je nutno zajistit optimální počet a zlepšit materiální vybavení speciálních policejních složek. Žádoucí je kvalitnější kamerový systém ve velkých městech, založení evidence DNA. Efektivním nástrojem odhalování a dokumentování trestné činnosti páchané v rámci zločinného spolčení jsou odposlechy. K vyšší efektivnosti by měla vést užší propojenost jednotlivých složek Policie ČR, podílejících se na boji s organizovaným zločinem, soustavná spolupráce na mezinárodní úrovni, propojení informativních systémů, zakládání mezinárodních týmů.

Významným opatřením je práce s veřejností. Veřejnost musí být informována, že organizovaný zločin škodí celé společnosti -narušuje politický, hospodářský, právní systém, porušuje etické normy, může zničit vše, co lidé svým úsilím vytvořili. Zároveň si občané musí být vědomi, že mají v demokratické společnosti nejen práva, ale i povinnosti. Škola i rodina by měly varovat před nebezpečími spojenými s patologickými formami životního stylu, nabízet možnosti pro aktivní využívání volného času. Hromadné sdělovací prostředky by měly informovat veřejnost nejen o nebezpečnosti organizovaného zločinu, ale i o tom, jak lze účinně proti němu postupovat. Zároveň se musí hledat mechanismy, které by zamezily zneužívání hromadných sdělovacích prostředků ke zkreslování nebo i falšování skutečností.¹⁹

3.3 Problematika zákroků v České republice

Právní prostředky zaměřené proti organizovanému zločinu, obsažené v české právní úpravě, lze kategorizovat podle jejich zaměření na určité okruhy problémů. Jedná se o:

- 1) Zabránění legalizaci výnosů z trestné činnosti (praní špinavých peněz). Právně relevantními jsou tyto normy:
 - e) zajištění peněžních prostředků na účtu banky podle § 79a zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen tr. ř.),

¹⁹ Scheinost, M. *Základní informace o vybraných výzkumných projektech*. 2009 Praha. Dostupné na www.kriminologie.cz

- f) zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon proti praní špinavých peněz),
- g) ustanovení o legalizaci výnosů z trestné činnosti dle § 252a tr. zák.
- 2) Zpřísnění trestní represe vůči organizovanému zločinu. Půjde o:
 - h) trestný čin podle § 163a tr. zák. – účast na zločinném spolčení,
 - i) ustanovení o účinné lítosti podle § 163b tr. zák.,
 - j) beztrestnost agenta dle § 163c tr. zák.,
 - k) vymezení pojmu zločinné spolčení podle § 89 odst. 17 tr. zák.,
 - l) ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení podle § 43 tr. zák.
- 3) Ochranu osob účastnících se na trestním řízení proti organizovanému zločinu. Jedná se o:
 - m) institut anonymního svědka podle § 55 odst. 2 tr. ř., § 101a tr. ř. a § 209 tr. ř.,
 - n) zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zvláštní ochraně svědka).
- 4) Procesní instituty, které usnadňují trestní postih organizovaného zločinu. Řadíme sem:
 - o) dočasné odložení trestního stíhání podle ustanovení § 159b tr. ř.,
 - p) záměna zásilky podle § 87a tr. ř.,
 - q) sledovaná zásilka podle § 87b tr. ř.,
 - r) odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle § 88 a § 88a tr. ř.,
 - s) vyžádání údajů, které jsou předmětem bankovního tajemství, údajů z evidence cenných papírů a údajů z daňového řízení podle § 8 odst. 2 tr. ř.
- 5) Využívání operativně pátracích prostředků, kterými jsou:
 - t) předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta podle § 158b až § 158f tr. ř.,
 - u) podpůrné operativně pátrací prostředky podle § 23a až § 23f zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o Policii ČR), kterými jsou: krycí doklady, konspirativní prostředky, zabezpečovací technika, zvláštní finanční prostředky a využití informátora a podle zákona č. 13/1993 Sb., Celní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen celní zákon).

Dochází ke zpřísnování sankcí v případech, kdy je trestný čin spáchán organizovanou skupinou. Mimo jiné je znak organizovanosti obsažen v řadě

kvalifikovaných skutkových podstatách a funguje jako obecná přitěžující okolnost. Zákonem 112/1998 Sb. došlo k novelizaci tr. zák. a tím ke zvýšení trestní sazby u trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek (§§ 187, 188 tr. zák.) a šíření toxikomanie (§188a tr. zák.) V následujících kapitolách budou některé z výše uvedených institutů blíže specifikovány.

Organizovaný zločin a problematika zákroků zvláštního charakteru je ve své podstatě mimoprávní kategorií pod kterou lze podřadit jakoukoliv trestnou činnost, která má formu trestné součinnosti a je podřaditelná pod § 89 odst. 17 tr. zák. Ocitáme se zde v jakési „definici v kruhu“, kdy dochází k definování pojmu pojmem druhým, který činí sám o sobě aplikační problémy a vyvolává diskuse. Toto definování se pak jeví přinejmenším jako neplodné. Společenstvím více osob se rozumí skupina nejméně tří zásadně trestně odpovědných pachatelů. Dané seskupení jakožto personální „substrát“ zločinného spolčení, neodpovídá kolektivně, nýbrž na základě zásady individuální trestní odpovědnosti, jde-li o členy trestně odpovědné.²⁰ V této souvislosti by stálo za úvahu, v případě zločinného spolčení, zauvažovat nad institutem kolektivní odpovědnosti tohoto spolčení a kolektivní odpovědností u právnických osob. Dále je vyžadována vnitřní organizační struktura a rozdělení funkcí a dělba činností v rámci této struktury. Pro vnitřní strukturu jsou příznačné vztahy podřízenosti a nadřízenosti, relativní stabilita a dodržování tzv. kodexu organizace, tedy striktní dodržování pravidel organizace a její zásadní utajení. Dělba činností je přímo závislá na organizační struktuře zločinného spolčení a odvíjí se od její formy. Skupina kapsářů je kupříkladu seskupením, kterému právě tato vnitřní struktura chybí, a i když naplňuje ostatní znaky podle §89 odst. 17, nemůžeme ji kvůli tomuto „nedostatku“ jako zločinné spolčení právně definovat. Uvažovat zde můžeme, při splnění dalších znaků, pouze o organizované skupině. O soustavnosti páchané trestné činnosti můžeme hovořit v případě, kdy tak jednotliví pachatelé, kteří se dopouštějí trestné činnosti ve prospěch zločinného spolčení, činí po delší dobu, nebo tehdy, když dochází k navázání na předchozí obdobně páchanou trestnou činnost. Přitom platí, že znak soustavnosti je vyžadován pouze ve vztahu ke konkrétnímu posuzovanému zločinnému spolčení, nikoliv ve vztahu k jednotlivému pachateli při páchání dílčích trestných činů.

Popis současného stavu české legislativy týkající se organizované kriminality není možné započít jinde než u zákona č. 140/1961 Sb. čili zákona trestního. Kromě

²⁰ Kratochvíl, V. In Kratochvíl a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 3. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 323.

institutu definujícího zločinné spolčení, jenž jsem systematicky zařadil do kapitoly 2.1, jsou k přímému zasažení organizovaného zločinu v různých stádiích určeny následující normy:

- § 43, § 44 - upravující ukládání trestů odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení. § 43 vymezuje pojem trestný čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení, když označuje tři formy jeho projevu: a) úmyslný trestný čin, který pachatel spáchal jako člen zločinného spolčení, b) trestný čin spáchaný vědomě se členem zločinného spolčení, c) trestný čin spáchaný s úmyslem zločinnému spolčení napomáhat. § 44 řeší samotné trestání (zvýšení horní hranice trestní sazby o 1/3 a ukládání trestu v horní polovině trestní sazby). Z hlediska trestání má význam i ustanovení § 88 odst. 2, které umožňuje upravovat trestní sazbu dle §44 i v případě, kdy je již v této sazbě zároveň započítáno spáchání trestného činu v organizované skupině, využitím některé kvalifikované skutkové podstaty.²¹ Samostatně se projevuje přitěžující okolnost dle § 34 písm. ch) - spáchání trestného činu jako organizátor, jako člen organizované skupiny nebo člen spolčení.
- § 163a - trestný čin „účast na zločinném spolčení“. Zákon stanovuje trestnost zakládání, účastenství nebo podpory zločinného spolčení. Zároveň stanoví, že ustanovení § 43 a 44 se na pachatele těchto činů neužije. Trestní sazba za naplnění některé skutkové podstaty v §163a odst. 1 - 3 je stanovena poměrně přísně²², neboť v souladu s předchozí skutečností již sama osobě musí zohledňovat vysokou společenskou nebezpečnost činu.
- § 163b - naopak stanovuje zánik trestnosti pro pachatele činů uvedených v § 163a v případě, že pachatel učiní o zločinném spolčení oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z jiného činu zločinného

²¹ Zákon používá formulaci spáchání trestného činu „jako člen organizované skupiny“ nebo „ve spojení s organizovanou skupinou“.

²² Trestní sazba základní je 2 - 10 let, kvalifikovanou skutkovou podstatu obsahuje odstavec druhý, který se vztahuje na čin uvedený v odstavci prvním spáchaný ve vztahu k zločinnému spolčení určenému nebo zaměřenému k páčání teroru nebo teroristického útoku. Dolní hranice trestní sazby se zvyšuje na 3 roky, horní zůstává zachována na 10 let. Odstavec třetí rozšiřuje skutkovou podstatu oproti odstavci druhému o podmínku, že pachatel musí být vedoucím činitelem či představitelem zločinného spolčení. Trestní sazba je zde stanovena na 5 - 15 let.

spolčení, než je uveden v § 163a, mohlo být ještě odstraněno. Voják může takové oznámení učinit i veliteli nebo náčelníku. Jedná se o zvláštní ustanovení účinné lýtosti.²³

- Motivačně jsou zaměřena ustanovení § 33 písm. k) a § 40 odst. 3 Trestního zákona.
- § 33 písm. k) - polehčující okolnost v případě, že pachatel přispěl k objasňování trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení.
- § 40 odst. 3. - Moderační právo soudu. Soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též tehdy, jestliže odsuzuje pachatele, který významně přispěl k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo napomohl zabránit trestné činnosti, kterou ve prospěch zločinného spolčení jiný připravoval nebo se o ni pokusil, jestliže vzhledem k možnostem nápravy pachatele a povaze jím spáchané trestné činnosti má za to, že účelu trestu lze dosáhnout i trestem kratšího trvání.
- Tato pravidla jsou v odůvodněných případech doplněna zákonem č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, který upravuje poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Zákon o ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením reaguje s přihlédnutím k zahraničním úpravám na situace, kdy svědci, ale někdy i samotné oběti nejsou ochotny svědčit, protože mají strach z pomsty. Účelem zákona je tedy předejít „odvetným opatřením“ ze svědkem „poškozené“ strany, častokrát právě zločinecké skupiny.
- K ochraně svědků jsou určeny i procesněprávní normy trestního řádu. Jedná se o § 55 odst. 2, který stanoví pro orgán činný v trestním řízení povinnost učinit opatření k utajení totožnosti i podoby svědka a nezapisovat jména a příjmení a jeho další osobní údaje do protokolu v případě, že svědkovi hrozí v souvislosti s výpovědí vážné porušení jeho základních práv. Toto ustanovení se použije, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem. Jiným procesním ustanovením obsahujícím nástroj k ochraně svědků je § 209 trestního řádu, jenž při

²³ Blíže k této problematice Kuchta, J.,: *Nedostatek trestnosti činu* In: Kratochvíl, V. a kol.: *Trestní právo hmotné - Obecná část*, 3. vyd., Brno, Masarykova univerzita, 2003, str. 389 - 391

dokazování stanoví předsedovi senátu, aby v případě svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, učinil opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykázal obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně.

Při úvahách o svědcích je třeba zohlednit minimálně skutečnost, že motivace v podobě nižšího trestu a policejní ochrany jsou vzhledem k možnostem policie a současně možnostem zločineckých organizací ve značném nepoměru. Bude-li se tedy v konkrétním případě jednat o silnou zločineckou organizaci, motivace případných svědků musí být úměrně velká.

- Mezi hmotně-právní úpravu zaměřenou na organizovanou kriminalitu můžeme dále zařadit zákon č. 61/1996 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Zákon stanoví povinným osobám (většinou finančním institucím, § 1a odst. 7 citovaného zákona) pravidla, která mají dodržovat k větší přehlednosti pohybu podezřelého kapitálu. Mezi pravidla stanovená tímto zákonem patří zejména povinnost identifikace - vedení podrobných údajů o obchodech přesahujících částku 15000 Euro, povinnost uchovávat stanovené údaje a oznamovací povinnost - podezřelé obchody se nahlašují ministerstvu vnitra. Legalizace výnosů z trestné činnosti je též samostatným trestným činem dle § 252a trestního zákona. Zde se jedná o zastírání či usilování o ztížení nebo znemožnění zjištění původu majetkového prospěchu získaného trestnou činností.

Významnou skupinu nástrojů tvoří v našem právním řádu upravené „technické“ prostředky boje s kriminalitou. Nejedná se instituty určené pouze proti organizované kriminalitě, ale při jejím odhalování a rozkrývání budou v hojném počtu využívány. Na druhou stranu se zároveň jedná o nástroje stojící „na hraně“ zasahování do lidských práv a svobod. Organizovaná kriminalita je totiž páchána sofistikovaným způsobem a bez využití pomoci technických prostředků narušujících některá práva (jedná se zejména o nedotknutelnost obydlí a poručování listovního tajemství čl. 12 a 13 LZPS) by téměř nebylo možné zločinecké organizace postihnout. Právní úprava se tak dostává do střetu mezi účinnou ochranou společnosti a právy jednotlivce. Je třeba poznamenat, že v našem právním řádu není upravena jedna z nejkontroverznějších institucí - policejní provokace, jež je zejména v evropském prostředí nepřijatelná. Zároveň je při využívání prostředků hrozících porušením lidských práv stanovena povinnost dodržení

určité procedury (souhlas státního zástupce, předsedy senátu atd.). Proti organizované kriminalitě směřuje především prostředky upravené trestním řádem jako: zajištění peněžních prostředků na účtu u banky (§ 79a), zajištění zaknihovaných cenných papírů (§ 79c), domovní a osobní prohlídka (§ 82 - § 83b), prohlídky jiných prostorů a pozemků (§ 83c), zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování (§ 86 - § 87c), odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§ 88, § 88a).

Zajímavé a pro někoho možná rozporuplné nástroje boje s organizovanou kriminalitou jsou „operativně pátrací prostředky“. Aktuálně jsou upraveny v § 158b - § 158f trestního řádu. Jedná se o předstíraný převod, sledování osob a věcí a „použití agenta“. Účelem použití operativních technik je získání skutečností důležitých pro trestní řízení. Jejich využitelnost je omezena na případy, kdy nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztíženo. Jako určitou pojistku a zároveň zvýraznění, že se jedná o prostředky nerespektující některá práva, stanoví zákonodárce, že práva a svobody osob (při využívání operativních prostředků) lze omezit jen v míře nezbytně nutné.

Úpravu doplňující operativně pátrací prostředky obsahuje zákon 283/1991 Sb. o Policii České republiky. Zejména se jedná o ustanovení § 23a a násl. upravující oprávnění k používání podpůrných operativně pátracích prostředků. Tyto budou použitelné zejména při „použití agenta“.

K agentovi se vztahuje i hmotněprávní úprava § 163c trestního zákona, která stanoví beztrestnost agenta pro trestný čin účast na zločinném spolčení dle § 163a odst. 1, 2 trestního zákona v případě, že skutkovou podstatu § 163a naplnil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení. Beztrestnost se nevztahuje na agenta, který zločinné spolčení založil nebo zosnoval.

Pro úplnost zmiňuji ještě využití zpravodajských technik jednotlivými zpravodajskými službami, podrobně upravené § 8 a násl. zákona č. 154/1994 o Bezpečnostní informační službě a § 12 a násl. zákona č. 67/1992 Sb. o Vojenském obranném zpravodajství.

4. SKUTEČNÉ PŘÍPADY TERORISTICKÝCH ÚTOKŮ

4.1 Iljič Ramirez Sánchez

Iljič Ramirez Sánchez (známý také pod přezdívkami Carlos či Šakal) se narodil 12. října 1949 v Caracasu ve Venezuele. Byl jeden z nejznámějších světových teroristů, původem z Venezuely.

Po řadě bombových útoků získal celosvětovou proslulost v roce 1975 útokem na zasedání vrcholných představitelů ropného kartelu OPEC ve Vídni. Podařilo se mu do Alžírsko unést 11 ministrů zemí OPEC, přičemž zahynuli tři lidé. Údajně stál také za únosem francouzského dopravního letadla do ugandského Entebbe v roce 1976 a měl být zapleten i do výbuchu ve francouzském kulturním středisku v západním Berlíně v roce 1983.

Po mnoha letech skrývání byl dopaden 14. srpna 1994 v súdánském Chartúmu francouzskou tajnou službou. Byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody za vraždu dvou francouzských policistů a trest si odpykává ve vězení ve Francii.

Politickým přesvědčením se hlásil k marxismu. Jeho jméno Iljič mu dal jeho otec, také zanícený komunist. Jeho mladší bratr se jmenuje Vladimír a starší bratr Lenin. V záškodnických činnostech byl cvičen na Kubě, studoval v Moskvě a během své teroristické kariéry se s vědomím úřadů skrýval v Maďarsku, Rumunsku, NDR nebo v Československu. Podle MV ČR byl v ČSSR oficiálně dvakrát, koncem sedmdesátých let a krátce i v roce 1986, jiné zdroje hovoří o mnohem častějších návštěvách.²⁴

4.2 Útoky 11. září 2001 v USA

Útoky z 11. září 2001 byly sérií koordinovaných teroristických útoků, které se uskutečnily 11. září 2001 ve Spojených státech amerických. Podle oficiálního vyšetřování 19 mužů spojených s militantní islámskou organizací al-Káida uneslo 4 letadla letící na komerčních linkách společnosti American Airlines a United Airlines. Dvě z nich (American Airlines č. 11, United Airlines č. 175) narazila do věží Světového obchodního centra v New Yorku (viz. Příloha I.), zabili všechny na palubě a další lidi uvnitř budov. Obě zasažené budovy se do dvou hodin zhroutily, zničily blízké budovy

²⁴ WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie [online]. 2002, poslední revize 2.2.2010 [cit. 9.3.2010]. Dostupné na <http://cs.wikipedia.org/>

a další poškodily. Třetí letadlo (American Airlines č. 77) narazilo do Pentagonu, sídla Ministerstva obrany Spojených států amerických v hlavním městě USA, Washingtonu. Čtvrté letadlo (United Airlines č. 93) se zřítilo v neobývané oblasti v Pensylvánii po souboji mezi teroristy a pasažéry o ovládnutí letadla. Letadlo letělo na Washington a spekuluje se, že mělo za cíl zasáhnout Bílý dům a nebo americký Kapitol.

Při útocích celkem zemřelo 2 993 lidí včetně únosců. Většina z obětí byli civilisté, pocházející celkem z 90 zemí.

V reakci na útoky vyhlásili Spojené státy Válku s terorismem, provedli invazi do Afghánistánu a svrhli hnutí Taliban, které poskytovalo zázemí teroristům s al-Kájdy. Na domácí půdě pak schválili USA PATRIOT Act. Mnoho dalších zemí také posílilo anti-teroristickou legislativu a pravomoci svých bezpečnostních složek. Některé americké burzy zůstaly po útoku uzavřeny celý týden a po svém znovuotevření vykázaly ohromné ztráty zejména v pojišťovnictví a letecké dopravě. Zničení kancelářských prostor způsobilo škodu v řádech miliard dolarů.

Poškození Pentagonu bylo opraveno během jednoho roku. První opravenou budovou Světového obchodního centra se stala v roce 2006 budova číslo 7. Budova číslo 1. (Věž svobody) má být dokončena v roce 2011 a celková rekonstrukce by měla skončit o rok později.

Cíle, které se teroristům podařilo zničit anebo zasáhnout, nebyly vůbec vybrané náhodně. Světové obchodní centrum se stalo obětí svého předního postavení na panoramatu Manhattanu, který reprezentuje ekonomicky vyspělé USA. Pentagon jako sídlo Ministerstva obrany USA a hlavně jako velitelství ozbrojených sil působilo a působí i nadále jako symbol vojenské síly země. Je velmi pravděpodobné, že letadlo letu č. 93 mělo zasáhnout třetí dominantní sektor americké společnosti. Po úderech na ekonomický a vojenský sektor, se hlásil jako strategický cíl sektor politický. Můžeme se už jen dohadovat do jaké míry přispěli k záchraně politických objektů a také lidí v nich či v jejich okolí (Bílý dům, Kapitol apod.) samotní pasažéři, kteří se vůči čtyřem únoscům postavili.

Každopádně teroristický útok, jehož katastrofální obraz doslova obletěl celý svět, měl rozsáhlé důsledky a to v téměř každé oblasti lidského života. Útoky spojily rivaly, ovlivnily počínání politiků, zasáhly do státních rozpočtů, zanechaly těžké stopy v ekonomice USA i světa, určily směřování dějin na nejbližší roky, naplnily smyslem Severoatlantickou aliancí, inspirovaly mnohé umělce, stvořily nové počítačové hry, ukázaly lidem světa, co znamená pravý a skutečný terorismus. Nejvíce ale zasáhly samotné rodiny, blízké a přátele tisíců mrtvých.

4.3 Útok na Beslanskou školu

Beslanský masakr začal 1. září 2004 jako teroristický útok islámských čečenských secesionistů na školní budovu v obci Beslan v Severní Osetii (republika Ruské federace). Během krize bylo po dobu 3 dní zadržováno přes 1200 žáků a jejich rodičů. Zadržování rukojmí vyústilo v masakr poté, co se ruské bezpečnostní složky pokusily vzít školu útokem a osvobodit rukojmí. Během bojů bylo zabito 334 civilistů, z toho 186 dětí (viz. Příloha II.), a stovky lidí byly zraněny. K útoku se přihlásil čečenský terorista Šamil Basájev.

Podrobnosti útoku nejsou zcela známé a panují jisté rozpory v tom, kdo za začátkem masakru stojí. Původně se mělo za to, že ho vyprovokovali čečenští teroristé explozí miny upevněné na basketbalovém koši v tělocvičně, kde byli rukojmí zadržováni. Novější vyšetřování však poukazují na to, že masakr nejspíše začal minometnou střelou odpálenou na střechu školy ruskými bezpečnostními složkami.

4.4 Útoky v Madridu v roce 2004

Dne 11. března 2004 se madridské příměstské vlaky staly terčem série teroristických útoků, k nimž se přihlásila organizace al-Káida. Při útocích zemřelo 191 lidí a 1800 lidí bylo zraněno. Oficiální vyšetřování později odhalilo, že útoky provedla skupina muslimských teroristů inspirovaná Al-Kaidou. Útok proběhl tři dny před parlamentními volbami a výrazně změnil jejich výsledek ve prospěch socialistů, kteří pak stáhli španělské jednotky z Iráku.

Nálože byly odpáleny na dálku pomocí mobilních telefonů. Teroristé byli po několika dnech obklíčení policií ve městě jižně od Madridu, aby unikli zatčení spáchali sebevraždu vyhozením se do vzduchu. Tyto útoky a neobratná snaha španělské vlády připsat je ETA jsou považovány za důvod zcela nečekaného vítězství socialistů ve volbách nad favorizovanými vládnoucími lidovci.

4.5 Útoky v Londýně v roce 2005

Útoky z 7. července 2005 byly sérií koordinovaných sebevražedných teroristických útoků, které byly provedeny v londýnských dopravních prostředcích během ranní dopravní špičky (mezi 8:51 do 9:47 místního času). Doprava byla na několik hodin ochromena, tisíce lidí zůstaly několik hodin uzavřeny v některých stanicích metra.

K výbuchům došlo v samotném centru metropole. Tři bomby explodovaly v soupravách metra – viz. Příloha III. (poblíž stanic Aldgate, King's Cross a na Edgware Road Station) a čtvrtá bomba byla odpálena v patrovém autobuse na Tavistock Square.

Krátce po události úřady vyloučily možnost, že by šlo o nehodu a Scotland Yard potvrdil, že se jednalo o teroristický útok. K zodpovědnosti za útok se přihlásilo několik skupin. V září 2005 se k útokům přiznala síť Al-Káida; britský vládní dokument, který unikl do deníku *The Observer* toto spojení odmítá.

Podle britského vyšetřování za útokem stáli hlavně čtyři sebevražední atentátníci - Mohammad Sidique Khan (30), Shehzad Tanweer (22), Germaine Lindsay (19) a Hasib Hussain (18). Všichni byli praktikující muslimové, všichni se také narodili a žili ve Velké Británii. Kromě Germaine Lindsaye byli pákistánského původu a žili v okolí města Leeds. Vůdce celé skupiny, Muhhamad Sidique Khan svou motivaci vysvětlil na později zveřejněné videonahrávce, podobně i Shehzad Tanweer.

Celkem bylo identifikováno 52 obětí. Skoro třetina obětí neměla britské občanství. 3 oběti byly z Polska, další oběti pocházely z Grenady, Turecka, Nového Zélandu, Spojených států amerických, Íránu, Rumunska, Afghánistánu, Francie, Mauritia, Itálie, Nigérie, Austrálie, Izraele a Ghany.

O dva týdny později, 21. července, byly v metru nalezeny další nevybuchlé bomby. Policie přiosťřila bezpečnostní opatření. O den později, 22. července, zastřelila v domnění, že jde o teroristu, brazilského elektrikáře Jeana Carlose de Menezese. Obvinění teroristé tvrdí že jim šlo pouze o šíření strachu – prý nechtěli nikoho zabít. Vyšetřovatelé jsou opačného názoru.

4.6 Útok na letiště Glasgow v roce 2007

Dne 30. června roku 2007 byl na letišti v Glasgow - Skotsko, (Renfrewshire), proveden teroristický útok, pomocí tmavě zeleného vozu Jeep Cherokee, kterým pachatelé projeli skrz skleněný hlavní vchod do areálu letiště, kde nastala exploze a automobil začal hořet. Dva pachatelé, oba jihoasijského původu, byli popáleni. Jeden byl v kritickém stavu v nemocnici v Paisley, kde nakonec zemřel. Další čtyři lidé byli ošetřeni. Letiště bylo uzavřeno do 1.července a pět osob zatčeno v souvislosti s útokem. V zemi byl po tomto incidentu, který následoval po objevení teroristického materiálu

v Londýně, vyhlášen nejvyšší stupeň ohrožení. Dva týdny před touto událostí varovaly Spojené státy Spojené království a Česko o možném útoku v Glasgow a Praze.

4.7 Útoky v Bombaji v listopadu 2008

Teroristické útoky v Bombaji v listopadu 2008 byly sérií desíti koordinovaných bombových útoků na různých místech v indické Bombaji. Teroristické útoky, které uskutečnili pákistánští teroristé za pomoci automatických zbraní a granátů, započaly 26. listopadu 2008 a skončily následujícího dne. Při útocích bylo zabito nejméně 173 lidí a dalších nejméně 208 lidí bylo zraněno.

Osm útoků bylo uskutečněno v Jižní Bombaji, a to v nádraží Čhatrapatiho Šivádžiho, hotelech Oberoi Trident a Taj Mahal Palace & Tower, restauraci Leopold Cafe, nemocnici Cama Hospital, Nariman House, kině Metro BIG Cinemas a v ulici nedaleko St. Xavier's College. Další exploze se udály v přístavišti na ostrově Mazagaon a ve Vile Párle.²⁵

5. OBRANA PROTI TERORISMU

Domnívám se, že obrana proti terorismu a jeho aktérům nemůže být založena na tradiční metodě odstrašení nebo použití vojenské síly.

Boj proti terorismu musí využívat celou škálu nástrojů, které poskytuje jak existence státu, tak mezinárodní společenství. Mezi nástroje boje s terorismem patří diplomacie, právní systém, mezinárodní spolupráce, podpora rozvoje, zmražení finančních toků a bankovních kont, vojenská síla a špionáž atd.

Žádný z uvedených nástrojů, pokud je použit izolovaně, není dostatečně účinný. Boj proti terorismu by měl zahrnovat řadu strategií, které by se navzájem doplňovaly:

1. *Přerušení podpory a vykořenění teroristické skupiny ze společnosti:* Existence a úspěšné fungování teroristické skupiny je založeno na podpoře podobně smýšlející společnosti či její části, která sympatizuje s cíli teroristů. Má-li být teroristická skupina zničena, musí ztratit podporu „domácí“ společnosti. Takovým případem jsou teroristické skupiny bojující za samostatnost státu –

²⁵ WIKIPEDIE, *otevřená encyklopedie* [online]. 2002, poslední revize 2.2.2010 [cit. 5.3.2010]. Dostupné na <http://cs.wikipedia.org/>

dosáhne-li národ samostatnosti či dosáhne-li uspokojující míry autonomie, ztrácí teroristická skupina podporu ve společnosti. Další příčinou široké podpory teroristů ve společnosti mohou být špatné sociálně-ekonomické a politické podmínky jako nízká životní úroveň, nedostupná zdravotní péče, nedostupně vzdělání, porušování lidských práv, porušování demokracie atd. Chudoba a politický útlak vedou obecně k radikalizaci odporu. Terorismus můžeme chápat i jako způsob obživy. Vzhledem k tomu, že terorismus je poměrně riziková „práce“, lze důvodně předpokládat, že budou-li mít lidé na vybranou, budou raději hledat obživu v jiných oblastech. Nástrojem boje s terorismem tak může být i zvyšování životní úrovně, zlepšování ekonomické a sociální situace či podpora rozvoje demokracie a politická participace v nejrůznějších částech světa.

2. *Oslavování schopností teroristických skupin a snižování jejich potenciálu:* Úspěch teroristů je založen na efektivitě a dopadu jejich činnosti. Oslabení schopností teroristů povede ke slabší efektivitě jejich činnosti a k slabšímu dopadu na cílovou skupinu. Nástrojem pro oslabení teroristů je především fungující tajná služba, omezení zdrojů financování, právní systém a mezinárodní spolupráce. Příkladem takového postupu po teroristických útocích z 11. září 2001 bylo zmrazení kont, jejichž majitelé byli podezřelí z toho, že patří do teroristické sítě Al Kajda.
3. *Oslabování podnětů vedoucích k činnosti teroristů:* Řada teroristických útoků je opakovaně podnícena stejným záměrem a stejnou snahou dosáhnout konkrétního cíle. Palestiňští radikálové podnikající opakovaně útoky na izraelské obyvatelstvo se snaží dosáhnout vytvoření samostatného palestinského státu na konkrétních územích. Bude-li dosaženo pokroku v mírovém procesu mezi oběma státy a otázka existence palestinského státu vyřešena, bude oslaben podnět k dalším útokům na Izrael.
4. *Bezpečnostní opatření:* Posílení bezpečnostních opatření, jejichž cílem je ztížit realizaci teroristických činů, má působit odstrašujícím dojmem. Tato opatření mohou, minimálně krátkodobě, působit jako nástroj boje s terorismem. Bezpečnostní opatření by měla obsahovat posilování mezinárodních režimů

kontroly šíření zbraní hromadného ničení, posilování kontroly ilegálních finančních zdrojů atd. Tato opatření by měla zahrnovat věrohodné mechanismy k odstrašení států (sankce, preventivní útok), případě dalších aktérů, které podporují teroristické skupiny.²⁶

5.1 Stanovisko BIS

Jednou z priorit, kterým BIS v roce 2008 věnovala významnou část své pozornosti, byla oblast boje proti mezinárodnímu terorismu. Cílem Služby bylo společně s dalšími českými bezpečnostními složkami získávat a vyhodnocovat informace o možném šíření islamistického extremismu a o jakýchkoli případných činnostech teroristických skupin na českém území, zejména sledovat vše, co by mohlo znamenat hrozbu přípravy nebo dokonce provedení teroristického útoku. Na území České republiky stále budou místa a objekty, které jsou podle bezpečnostních složek potenciálním cílem islámských teroristů. Vloni naše Služba nezískala žádné potvrzené a spolehlivé informace o tom, že by se někdo pokusil na našem území plánovat nebo připravovat teroristický útok.

Přestože v průběhu roku 2008 Služba zaznamenala různé aktivity některých jedinců, jejichž chování, názory nebo kontakty mohly být v souvislosti s hrozbou terorismu interpretovány jako rizikové, nezjistila na českém území nikoho, koho by bylo možné prokazatelně označit jako islámského radikála nebo jako člověka s vazbami na bojovníky džihádu. Stejně tak se objevily pouze ojedinělé individuální projevy náboženského radikalismu. Ani v jednom případě však tito jedinci nepředstavovali bezprostřední nebezpečí pro zájmy České republiky a jejích spojenců. Počátkem roku Služba prověřovala informace o možných motivech agresivního chování osoby původem z Blízkého východu. Podle získaných informací souvisely agresivní projevy tohoto jedince, např. napadání jiných osob, spíše s jeho majetkovou a násilnou kriminální činností. Signály, že by tato kriminální činnost jakkoliv souvisela s islámskými radikály, se nepotvrdily.

Mezi muslimy žijícími v České republice dlouhodobě působí několik zahraničních duchovních, neboť mezi muslimy českého původu zatím není žádný

²⁶ Waisová, Š. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. 1. vyd. Pelhřimov: nakladatelství Aleš Čeněk. 2003. 143 s. ISBN 80-86473-42-2

absolvent některé z islámských univerzit. Nikdo z islámských duchovních působících v ČR se nechová radikálně. Oproti tomu mohou určitou radikalizaci muslimů žijících v ČR iniciovat některá zahraniční média, která podávají ne zcela objektivní nebo neúplný obraz domácího a světového dění.

Přestože u nás působí zájmové organizace, které by se mohly stát jakousi základnou pro získávání různých informací cizími zpravodajskými službami, zejména z některých zemí Blízkého a Středního východu, doposud se tak nestalo a zmíněné zájmové organizace jsou v tomto směru de facto pasivní. Finanční a logistické aktivity jsou důležitou podmínkou fungování teroristických skupin. Tyto aktivity zůstávají i nadále jednou z hlavních priorit boje proti terorismu. V roce 2008 však takové aktivity na území ČR nebyly zjištěny.²⁷

6. VÝZKUMNÁ ČÁST

6.1 Cíle šetření

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak vybraná dospělá veřejnost vnímá riziko hrozby teroristického útoku pro Českou republiku.

6.2 Metodika práce

V bakalářské práci byla použita strategie kvantitativního šetření. Základní metodou byla metoda dotazování, technikou byl standardizovaný dotazník. Dotazník do jisté míry korespondoval s výzkumem agentury STEM z roku 2001 a byl rozšířen o otázky č.2, 4, 5 a 6.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Dotazníkové šetření bylo provedeno na náhodně vybraných dospělých osobách ve věkové kategorii 30 - 60 let, různého vzdělání, a to z celého území České republiky. Distribuci jsem zajišťoval sám buď osobním předáním dotazníku nebo rozesláním

²⁷ Výroční zpráva BIS, dostupné na www.bis.cz

e-mailovou poštou na adresy mých známých.

Návratnost: z 220 dotazníků bylo navráceno 136, vyhodnoceno bylo 100 dotazníků (36 dotazníků vyřazeno pro neúplnost.)

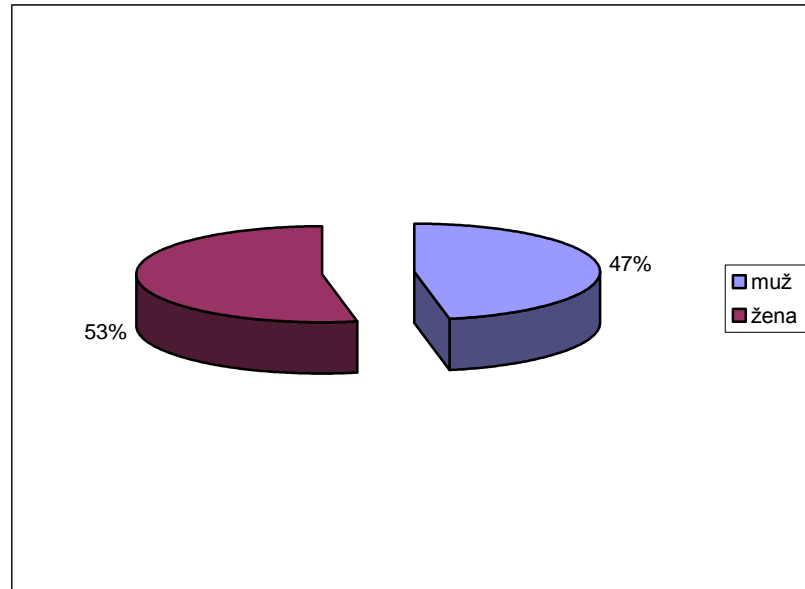
6.4 Stanovení hypotéz

V rámci praktického šetření byly stanoveny dvě hypotézy.

1. Dospělá veřejnost souhlasí se zaváděním opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků. (zjišťují otázky č. 3, 4)
2. Dospělá veřejnost vnímá hrozbu terorismu pro naši republiku jako velmi významnou. (zjišťuje otázka č. 1)

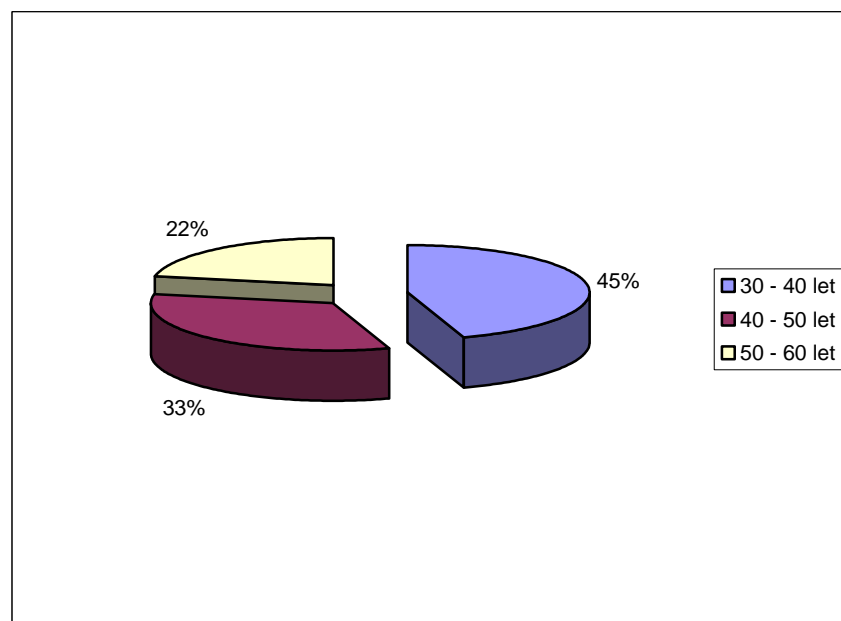
6.5 Výsledky dotazníku všeobecných údajů

Graf 1 - Pohlaví respondentů

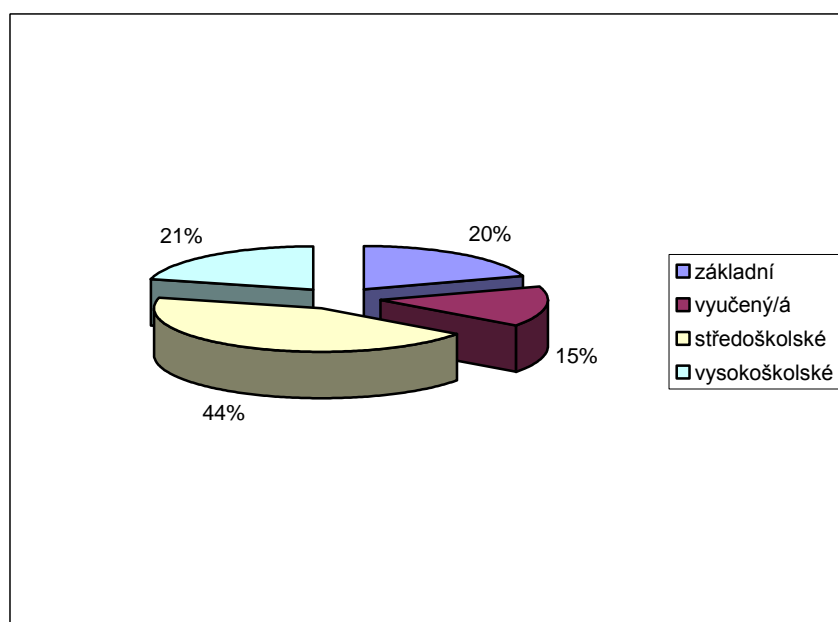
Graf 1 zobrazuje rozložení výzkumného souboru dle pohlaví. Z grafu vyplývá, že větší počet respondentů byly ženy.

Graf 2 – Věk respondentů

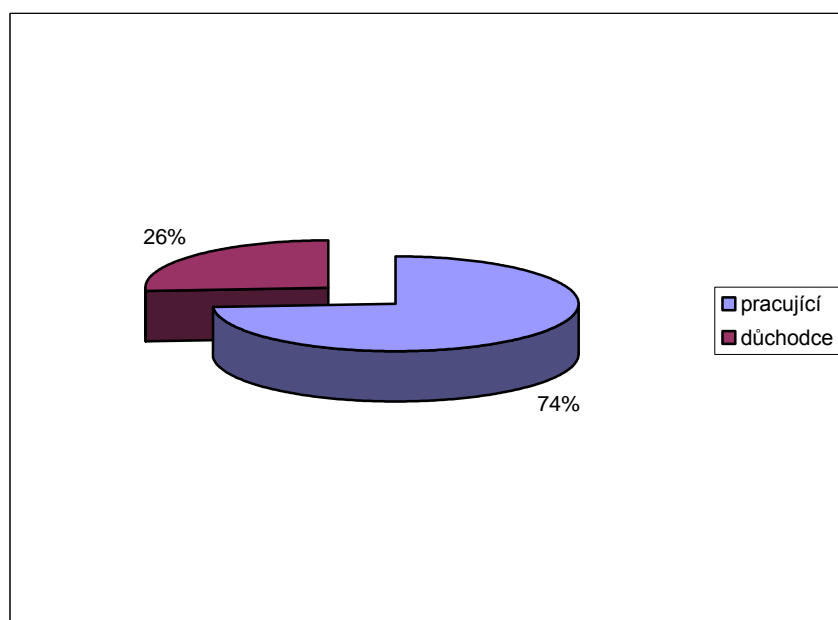
Graf 2 zobrazuje věkové složení respondentů. Z grafu vyplývá, že největší počet respondentů byl ve věkovém rozmezí 30 – 40 let.

Graf 3 – Vzdělání respondentů

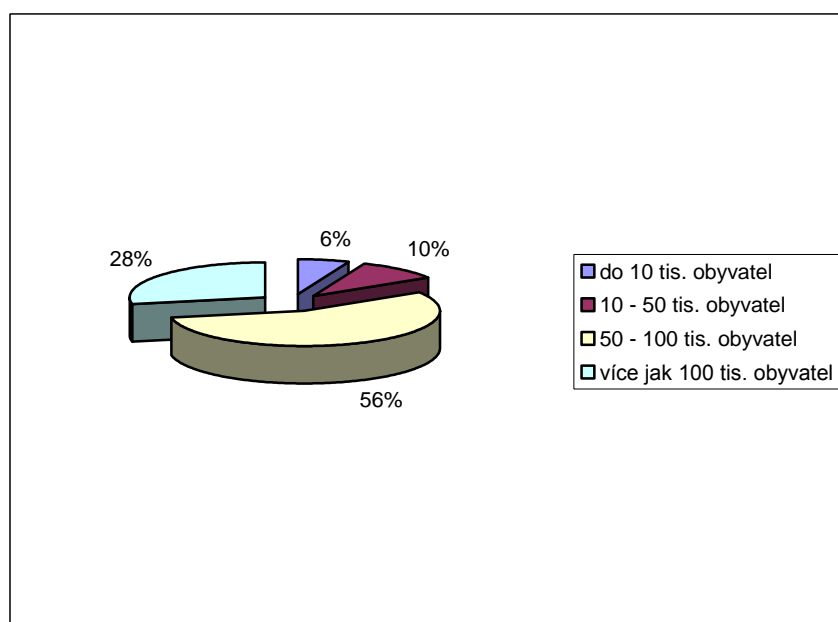
Graf 3 zobrazuje vzdělání respondentů. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů má středoškolské vzdělání.

Graf 4 – Zaměstnání respondentů

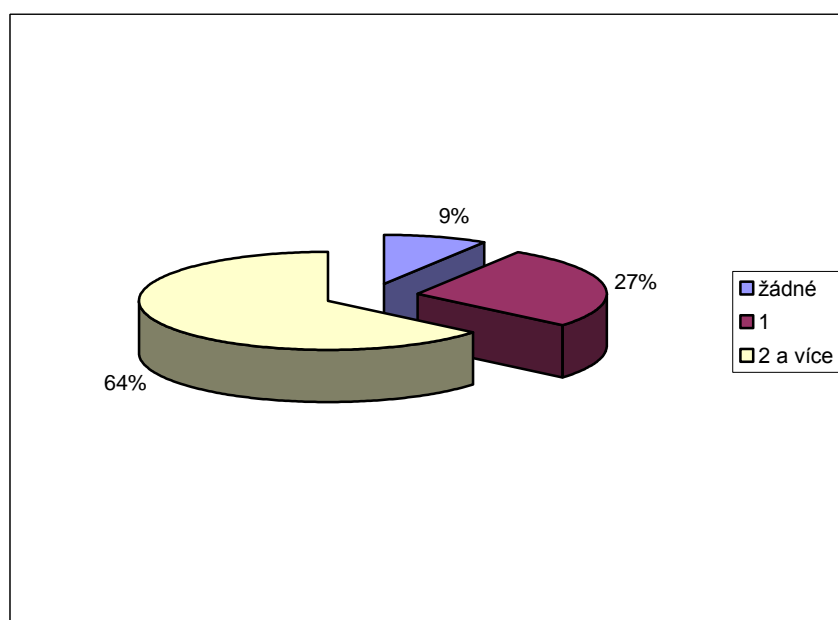
Graf 4 zobrazuje, zda jsou respondenti v pracovním poměru, nebo v důchodu. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů je pracujících.

Graf 5 – Počet obyvatel ve městě (vesnici), kde žijete

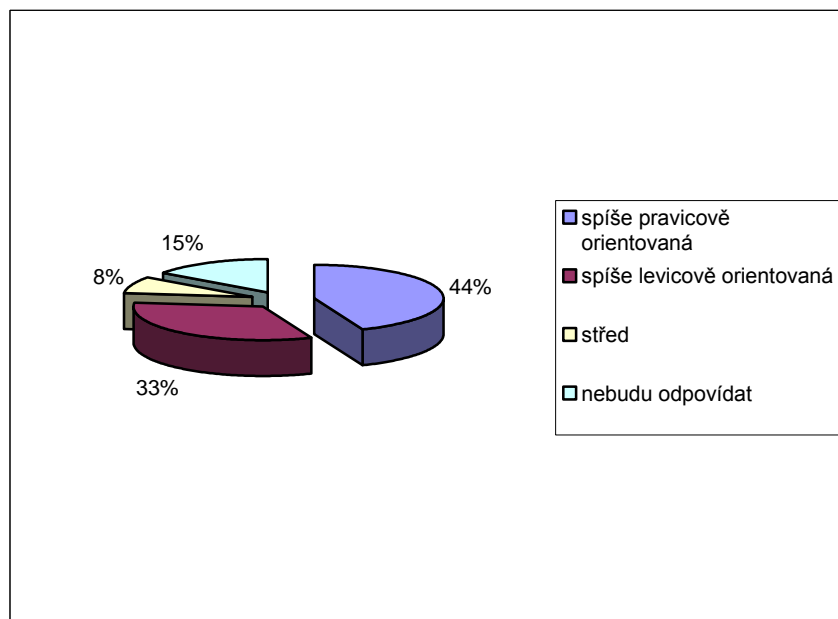
Graf 5 zobrazuje, v jak velkém městě (resp. vesnici) respondenti žijí. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů žije ve městech s 50 – 100 tis. obyvateli.

Graf 6 – Počet dětí

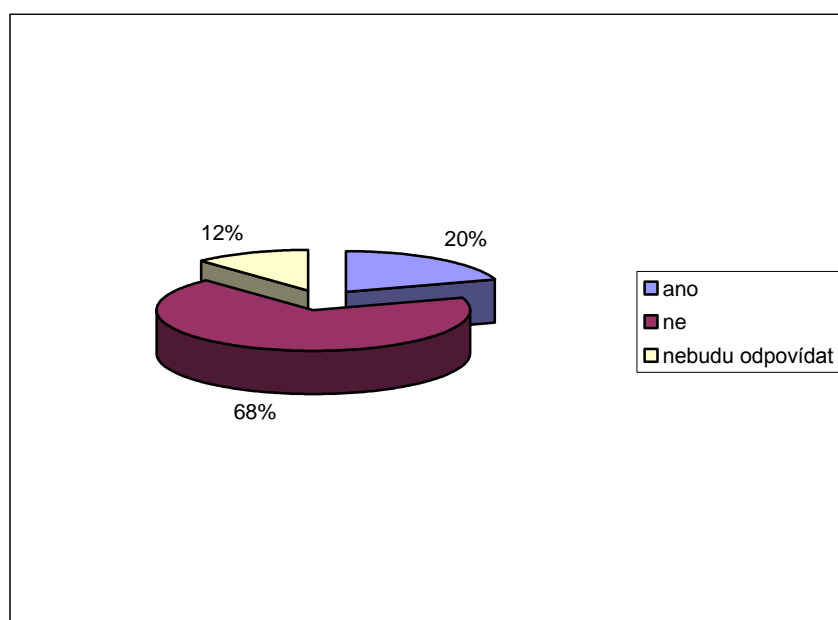
Graf 5 zobrazuje, jestli, a popřípadě, kolik dětí respondenti mají. Z uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce respondentů má 2 a více dětí.

Graf 7 – Politická orientace

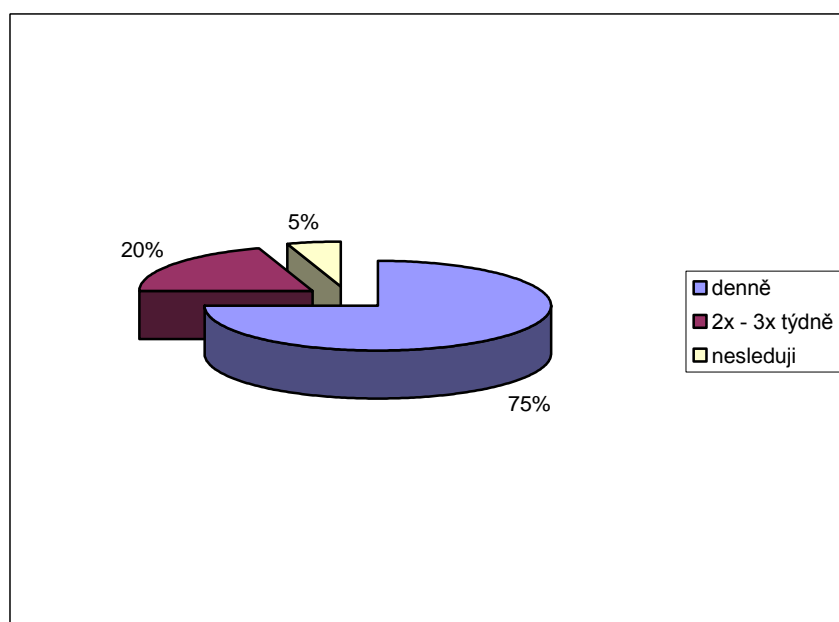
Graf 7 zobrazuje politickou orientaci respondentů. Z uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce respondentů je pravice orientovaných.

Graf 8 – Jste věřící

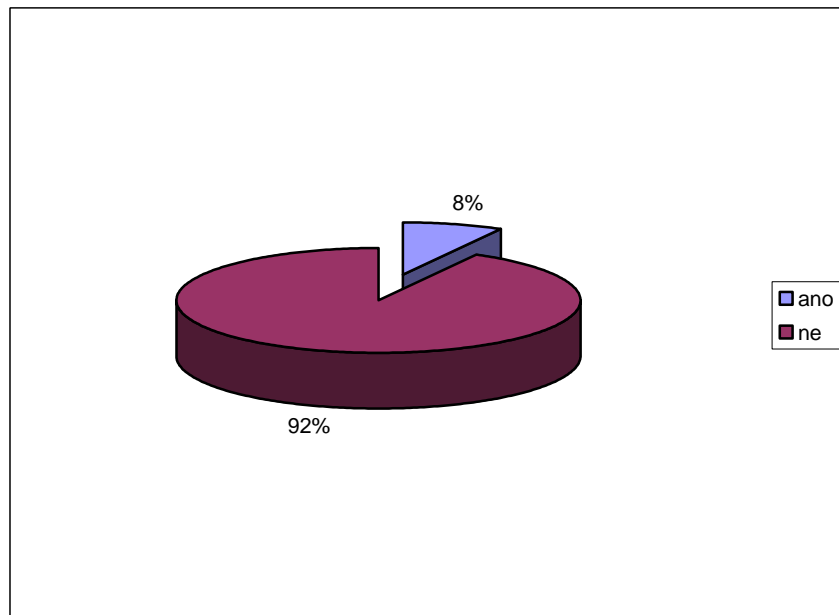
Graf 8 zobrazuje, zda jsou respondenti věřící. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů není věřící.

Graf 9 – Zpravodajství o dění ve světě sledujete:

Graf 9 zobrazuje, jak často respondenti sledují zpravodajství o dění ve světě. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů sleduje dění ve světě denně.

Graf 10 – Cestujete do zahraničí více jak 2x ročně

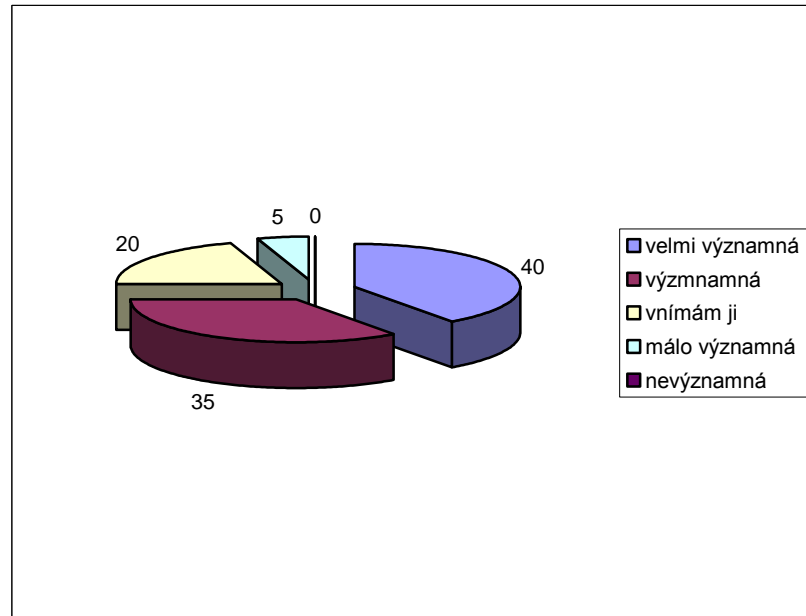

Graf 10 zobrazuje, zda respondenti cestují do zahraničí více jak 2x ročně. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů více jak 2x ročně do zahraničí necestuje.

6.6 Výsledky dotazníku pro výzkumnou část

Otázka č. 1:

„Jak silně vnímáte hrozbu terorismu v současné době“.

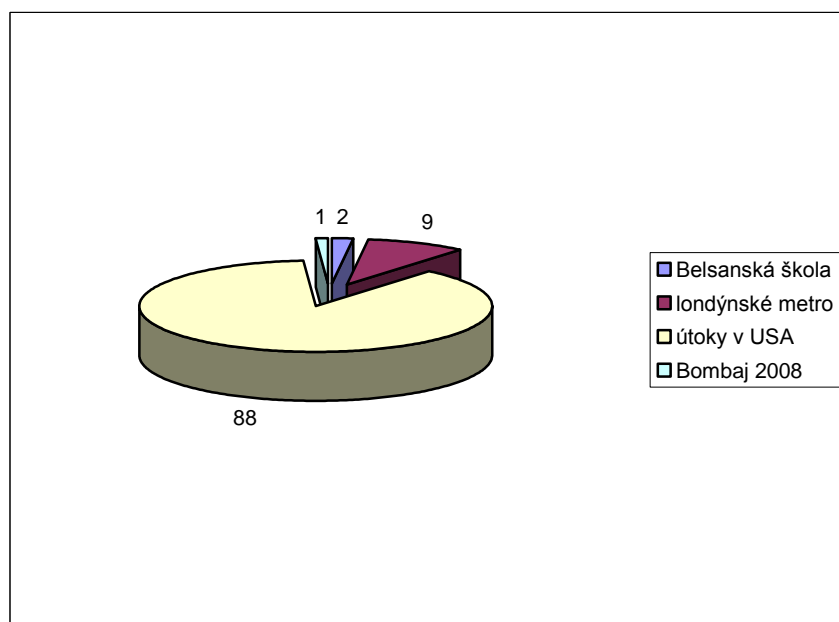

Závěr: Dle provedeného šetření jsem zjistil, že většina dotazovaných osob vnímá v současné době hrozbu terorismu jako velmi významnou (40 osob), za významnou ji označilo 35 dotazovaných. 20 osob hrozbu vnímá a pouze 5 se jeví jako málo významná. Za nevýznamnou ji neoznačil nikdo.

Tato otázka tedy zcela potvrdila hypotézu č. 2.

Otázka č. 2:

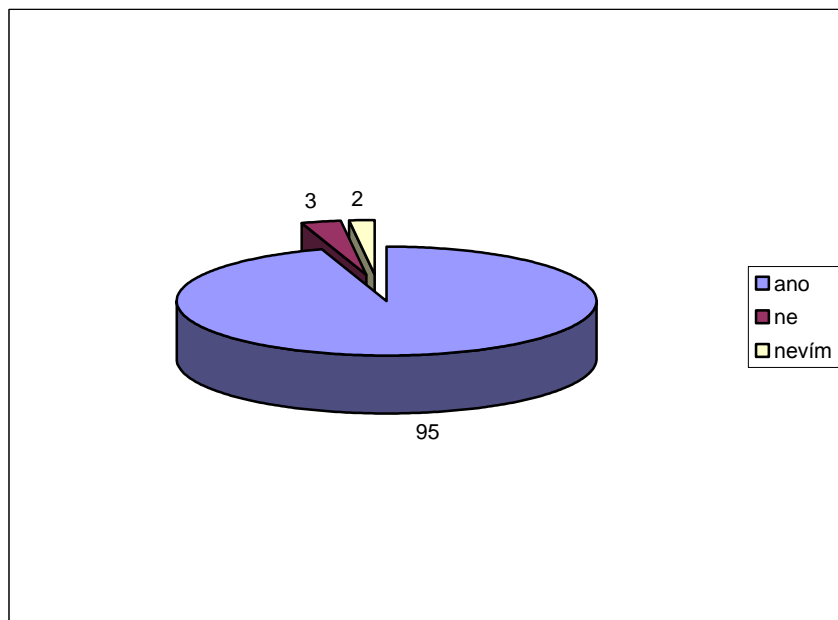
„Který útok byl pro Vás nejzásadnějším (nejvíce jste ho vnímal/a jako ohrožení):“

Závěr: Dle provedeného šetření jsem zjistil, že pro dotazované osoby byl nevýznamnějším útokem teroristický útok v USA 11. září 2001 (88 osob). 9 osob označilo za nejzásadnější útok na londýnské metro, 2 osoby útok na Beslanskou školu a pouze 1 osoba označila útok v Bombaji v roce 2008.

Otázka č. 3:

„Souhlasíte se zaváděním opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků?“

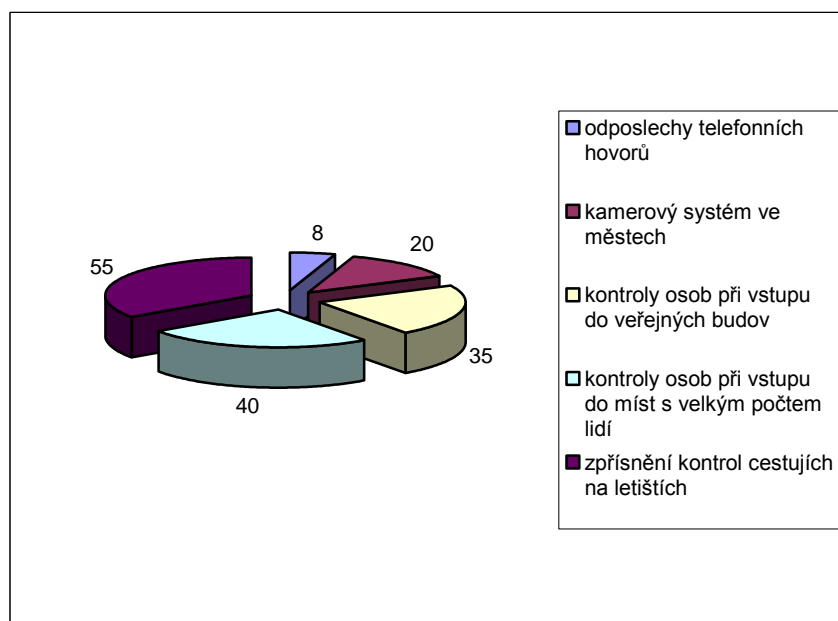

Závěr: Z uvedeného grafu vyplývá, že valná většina dotazovaných souhlasí se zaváděním opatření ke snížení rizika teroristických útoků – 95 osob. 3 osoby se zaváděním opatření nesouhlasí a 2 osoby neví.

Tímto se potvrdila hypotéza č. 2.

Otázka č. 4:

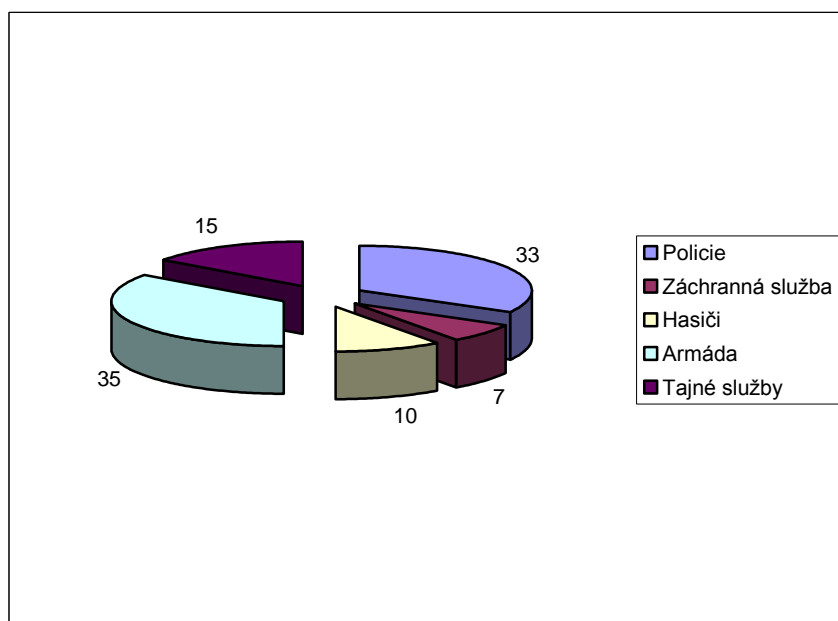
„Co je pro Vás přijatelné opatření k omezení rizika hrozby teroristického útoku?
(vyberte všechna možná opatření)“

Závěr: Dle provedeného šetření jsem zjistil, že veřejnost je relativně vstřícná k zavádění opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků, pokud tato opatření příliš nezasahují do jejího soukromí. Většina osob souhlasí se zaváděním kamerového systému ve městech a s kontrolou osob při vstupu do míst, kde se soustřeďuje velké množství lidí. 35 osob také souhlasí kontrolou při vstupu do veřejných budov. Menší souhlas – pouze 8 osob jsem zaznamenal, pokud jde o možné odposlouchávání telefonních hovorů.

Otázka č. 5:

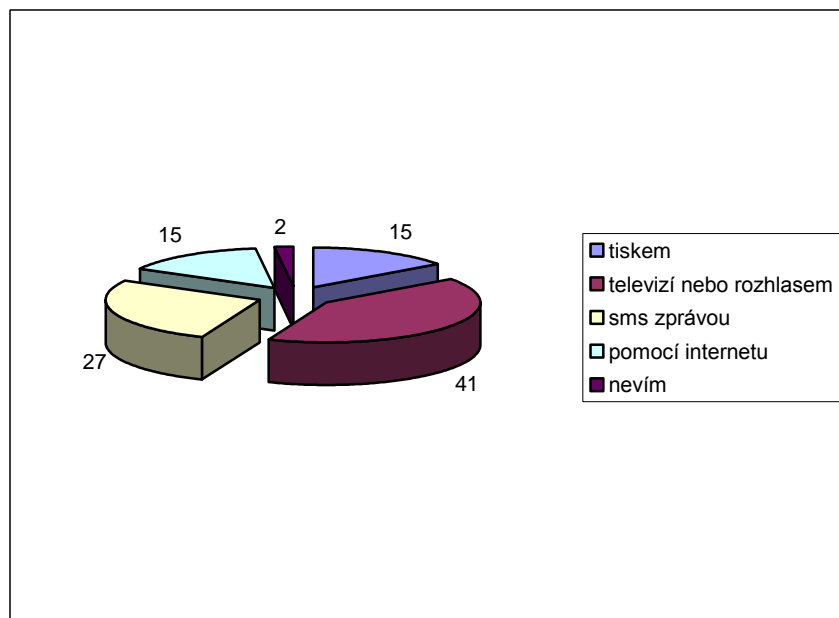
„Která složka obrany státu se má – dle Vašeho názoru – nejvíce podílet na jeho ochraně? – oznámkujte jako ve škole 1-5.“

Závěr: Z uvedeného grafu vyplývá, že podle dotazovaných osob se má nejvíce na obraně státu podílet policie spolu s armádou. Dále pak tajná služba. Menší zodpovědnost mají, podle dotazovaných osob, hasiči se záchrannou službou.

Otázka č. 6:

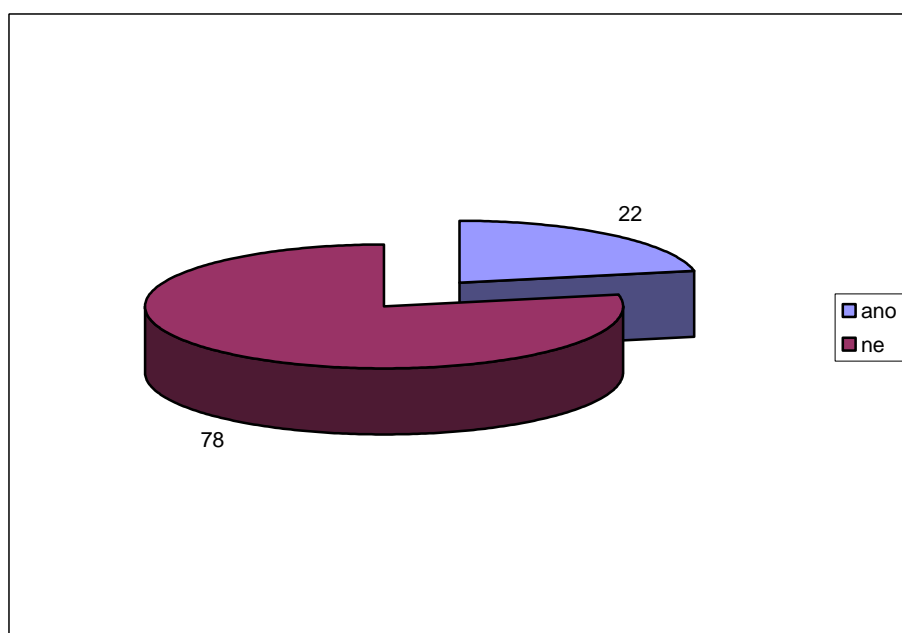
„Jak byste chtěl být informován o možnosti vzniku rizika teroristického útoku?“

Závěr: Dle provedeného šetření jsem zjistil, že většina lidí by chtěla být informována televizí nebo rozhlasem – 41 osob. 27 osob by uvítalo sms zprávu a 15 osob by chtělo informaci obdržet pomocí tisku nebo internetu. 2 osoby na tuto otázku zatím neměli odpověď.

Otázka č. 7:

„Víte jak se zachovat v případě vyhlášení poplachu (sirénou...)?“

Závěr: Z uvedeného grafu vyplývá, že většina dotazovaných osob neví, jak se zachovat v případě vyhlášení poplachu. Pouze 22 osob ví, co by v takovém případě udělalo.

6.7 Diskuze

Problematika terorismu se jeví jako závažná, což dokazuje i můj výzkum. Z výsledků (viz graf č. 1 – dotazníku pro výzkumnou část) vyplývá, že respondenti vnímají riziko jako zásadní což potvrzují i výsledky STEM z roku 2001. Marek Tomášek z agentury STEM uvádí, že se zvyšujícím se napětí ve společnosti v souvislosti s hrozbou teroristických útoků roste i počet osob, které mají větší obavy z mezinárodního zločinu a terorismu. Toto potvrzuje i můj výzkum, kde respondenti uvádí, že hrozbu terorismu v současné době vnímají jako velmi významnou.

Dle provedeného šetření jsem zjistil, že veřejnost je relativně vstřícná k zavádění opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků, pokud tato opatření příliš nezasahují do jejího soukromí. Většina lidí tak souhlasí se

zprísňením kontrol na letištích, sledováním veřejných budov a s kontrolou osob při vstupu do míst, kde se soustřeďuje velké množství lidí. 20 dotazovaných osob by také souhlasilo se zaváděním kamerového systému ve městech. Marek Tomášek z agentury STEM dále uvádí, že většinový nesouhlas byl také zaznamenán, pokud jde o možné sledování pohybu člověka pomocí mobilního telefonu a s kontrolou osob při nástupu do vlaků. Tato dvě opatření jsem sice do svého výzkumu nezahrnul, ale domnívám se, že by se také setkala s nesouhlasem. Z mého výzkumu jsem zjistil, že nejmenší počet dotazovaných osob by souhlasilo s možným odposloucháváním telefonních hovorů. Dle mého názoru už toto opatření příliš zasahuje do soukromí občanů a to nejsou lidé schopni tolerovat ani za cenu svého bezpečí.

Dále jsem zjistil, že většina dotazovaných nejvíce vnímala teroristické útoky na USA 11. září 2001. Toto zjištění jsem samozřejmě očekával, jelikož tomuto útoku byla (a stále je) věnována největší mediální pozornost. V paměti dotazované osoby ještě mají útoky na londýnské metro. Událost v Beslanské škole a útoky v Bombaji však česká veřejnost příliš nezaznamenala (alespoň v porovnání s událostmi v USA).

Dále bych se rád věnoval zjištění, které mě částečně překvapilo. Při mém výzkumu jsem totiž zjistil, že jen 22 osob ze 100 dotazovaných ví, jak se zachovat v případě vyhlášení poplachu sirénou. Myslím si, že této problematice by se mělo věnovat více času a informovat občany o možnosti úkrytu v tom kterém městě. Pro mě je dost znepokojující, že méně jak čtvrtina dotazovaných by vědělo jak se zachovat v takové situaci.

Naopak mě při mém šetření nepřekvapilo, že většina dotazovaných by chtělo být o možnosti vzniku rizika teroristického útoku informováno televizí nebo rádiem. Hned na druhém místě dotazovaní uváděli, že by chtěli být informováni sms zprávou. Tiskem a pomocí internetu by chtělo být informováno 15 lidí.

Na základě provedeného šetření jsem dále zjistil, že dotazovaní vnímají hrozbu terorismus jako velmi výraznou. Tuto odpověď označilo 40 osob ze 100 dotazovaných. 35 osob ji označilo za výraznou a pouze 5 osob za málo výraznou. Žádná z dotazovaných osob ji neoznačila za nevýraznou. To dokazuje, že strach z hrozby terorismem v naší republice stále trvá.

Mé šetření potvrzuje i výzkum agentury STEM z roku 2001, kde je uvedeno, že téměř každý devátý z deseti obyvatel ČR považuje terorismus a mezinárodní organizovaný zločin za velmi nebezpečné. Od dubna 2001 se tento podíl poněkud zvýšil. Na vysoké míře nebezpečnosti terorismu a organizovaného zločinu se shodují všechny skupiny obyvatel. Za středně nebezpečné označují lidé hrozby spojené s migrací a činností cizinců či etnických skupin na území našeho státu, případně v Evropě. Rostoucí vliv Muslimů v Evropě označuje za silnou hrozbu téměř sedm z deseti občanů ČR. Od posledního šetření se zvýšil o 20 % podíl lidí, kteří tuto hrozbu považují za „velké nebezpečí“. Rostoucí obavy z vlivu muslimů jsou přímým důsledkem výrazné medializace boje proti terorismu. Příliv uprchlíků a zvyšující se počet Číňanů a Vietnamců je nebezpečný podle necelých tří pětín obyvatel ČR. Od dubna 2001 se počet lidí obávajících se ohrožení z tohoto zdroje nezměnil. Všechny uvedené hrozby spojené s cizími etnickými skupinami častěji hrozí podle lidí levicově orientovaných (např. 67 % levicově orientovaných tvrdí, že příliv uprchlíků je velké nebezpečí). Cizinci z Číny a Vietnamu jsou velkým rizikem převážně pro lidi vyučené (59 % z nich). Hrozby, které považují obyvatelé za nejméně nebezpečné, mají společný politicko-mocenský akcent. Situaci na Balkáně označuje za velké nebezpečí necelá polovina obyvatel naší země. Velmocenská politika Ruska a USA, ekonomické podmanění Německem vážně ohrožují ČR podle třetiny obyvatel. Působení NATO na politiku ČR je nebezpečné podle dvou desetin lidí. Všechny uvedené hrozby ustoupily od dubna 2001 do pozadí, za nebezpečné je v současnosti považuje menší podíl lidí. Pociťovaná nebezpečnost velmocenské politiky Ruska se snížila výrazně. Obavy z těchto hrozeb jsou charakteristické častěji pro lidi levicově orientované a lidi se základním vzděláním. Ku příkladu, působení NATO považuje za velmi nebezpečné 40 % lidí sympatizujících s levicí, 30 % lidí se základním vzděláním. Ideologická orientace se projevuje výrazně i ve vztahu k Rusku. Lidé levicově orientovaní mají tendenci relativně podceňovat nebezpečí velmocenské politiky Ruska (podle 25 % z nich je velmi nebezpečná).

Závěr

Situace v České republice je v porovnání se sousedními státy relativně klidná. Většina občanů, ale i vedoucích státních činitelů a představitelů policie chápe terorismus v jeho nejznámější podobě tak, jak je prezentován v médiích. Zde je terorismus převážně spojován se Středním východem a s palestinskou otázkou, či s Velkou Británií a IRA. Z toho plyne přesvědčení, že se nás tento problém příliš netýká a není nutné se s ním systematicky zabývat, přestože k řadě incidentů obsahujících všechny charakteristiky teroristického útoku již došlo. Tento přístup se v budoucnu může vymstít. Největší potenciální nebezpečí teroristických akcí v České republice nehrozí podle mého názoru od palestinský či irských teroristů, nýbrž z prostředí domácích extremistických organizací. Právě v této oblasti vyvíjí činnost řada skupin, jejichž ideologie je zaměřena proti demokratickému systému a jejichž členové tvrdě konspirují a systematicky se podrobují vojenskému a gerilovému výcviku. Potenciálně nebezpečným zdrojem teroristických akcí jsou i struktury organizovaného zločinu, pocházející převážně z oblasti Balkánu a ze zemí bývalého SSSR, které se jejich prostřednictvím mohou pokoušet o získání politického či ekonomického vlivu. Teprve na dalších stupních pomyslného žebříčku stojí hrozba palestinských či jiných teroristů. Nicméně situace se velmi rychle mění. Zejména po zahájení vysílání rádia Svobodná Evropa do Íránu a Iráku z pražského studia a po přijetí naší země do NATO se kvalitativně změnila i bezpečnostní situace České republiky. Tyto skutečnosti mimo pozitivních důsledků přinášejí i výrazné zvýšení úrovně ohrožení teroristickými útoky. K tomu, aby byla včas přijímána správná preventivní opatření, aby nebezpečí terorismu nebylo zlehčováno a podceňováno, je nutná osvěta a informovanost odpovědných činitelů i široké veřejnosti.

Literární zdroje

1. **BRZYBOHATÝ, M.** *Terorismus*. Praha: Policie History, 1999. 141 s. ISBN 80-902670-1-7
2. **CARR, C.** *Dějiny terorismu : dějiny války proti civilistům*. Praha: Práh, 2002. 184 s. ISBN 80-7252-063-6
3. **EICHLER, J.** *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinium, 2007. 354 s. ISBN 978-80-246-1317-8
4. **FROMM, E.** *Anatomie lidské destruktivity : můžeme ovlivnit její podstatu a následky?* Praha: NLN, 1997. 522 s. ISBN 80-7106-232-4
5. **HUBSH, H.** *Fanatičtí bojovníci ve jménu Alláha*. Praha: Naše vojsko, 2002. 125 s. ISBN 80-206-0609-2
6. **CHOMSKY, N.** *Tajnosti, lži a demokracie*. Olomouc: Votobia, 1999. 128 s. ISBN 80-7198-357-8
7. **IBÁNEZ, L.** *Logika terorismu*. Praha: Nakladatelství Academia, 2009. 321 s. ISBN 978-80-200-1724-6.
8. **KLIMEŠ, L.** *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1998. 864 s. ISBN 80-7235-023-4
9. **KONZELMANN, G.** *Džihád : velká svatá válka : kořeny světového konfliktu*. Liberec: Dialog, 2003. 312 s. ISBN 80-86518-99-6
10. **KYDD, A. H. – WALTER, B. F.:** *The Strategies of Terrorism*, International Security, Vol XXXI, No 1, Summer 2006
11. **LUKÁŠEK, L.** *Fenomén mezinárodního terorismu ve světle současného mezinárodního práva*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. 162 s. ISBN 80-7082-571-5.

12. **MAREŠ, M.** *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 480 s. ISBN 80-903333-8-9
13. **MUSIL, J.:** *Organizovaná kriminalita v Evropě v druhé polovině devadesátých let - nové jevy*. Kriminalistika, XXXII, 1999, 3, str. 177 - 185
ISSN 1210-9150
14. **MUSIL, J.:** *Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne?* Trestní právo 7-8/2000, str. 2 - 9, ISSN 1211-2860
15. **MUSIL, J.** *Připravit se včas na boj s organizovanou kriminalitou*. Československá kriminalistika, 1992, č.2.
16. **NOVÁK, M.** *Džihád proti Kremlu : sovětská válka v Afgánistánu a zrod Al-Káidy*. Praha: Epoque, 2008. 248 s. ISBN 978-80-87027-63-9
17. **NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol.:** *Kriminologie*. 2. vyd., Praha : ASPI, 2004. 452 s. ISBN 80-7357-026-2
18. **ROBEJŠEK, P. a kol.:** *Mezinárodní terorismus – nový nebo starý fenomén?, Devadesát let od sarajevského atentátu*, Sborník textů, Praha, CEP, 2004
19. **RYBÁŘ, J.** *Válečníci, teroristé a jiní šílenci : 50 reportáží o přelomu století*. Praha: Euromedia Group – Knižní klub, 2008. 240 s. ISBN 978-80-242-2231-8
20. **STRMISKA, M.** *Politický terorismus : úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 104 s. ISBN 80-210-1360-5
21. **TEED, P.** *Moderní oxfordský slovník 20. století*. Praha: Iris, 1994. 576 s. ISBN 80-7176-105-2
22. **TŮMA, P.** *Encyklopedie – světový terorismus*. Praha: Nakladatelství Svojtka, 2001. 536 s. ISBN 80-7237-340-4.

23. **VOLENEC, O.** *Mezinárodně politický slovník*. Praha: MF, 1987. 216 s.
24. **WAISOVÁ, Š.** *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Pelhřimov: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2003. 143 s. ISBN 80-86473-42-2.
25. **ZEMAN, J.** *Terorismus : historicko-psychologická studie*. Praha: Triton, 2002. 168 s. ISBN 80-7254-305-9

Elektronické zdroje

1. ***Institut pro kriminologii a sociální prevenci*** [online]. 2005, poslední revize 2010 [cit. 10.3.2010]. Dostupné na www.kriminologie.cz
2. ***Středisko empirických výzkumů*** [online]. 1990, poslední revize 2010 [cit. 8.3.2010]. Dostupné na www.stem.cz
3. ***WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie*** [online]. 2002, poslední revize 14.2.2010 [cit. 5.3.2010]. Dostupné na www.wikipedia.cz

Seznam použitých zkratek

BIS	Bezpečnostní informační služba
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
EÚPT	Evropská úmluva o potlačování terorismu
IRA	Irská republikánská armáda
LZPS	Listina základních práv a svobod
MV	Ministerstvo vnitra
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
PP ČR	Policejní prezidium České republiky
PWGT	Policejní pracovní skupina k terorismu
RE	Rada Evropy
SEU	Smlouva o Evropské unii
SIS	Schengenský informační systém
SKPV PČR	Služba kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky
TREVI	Terorismus, radikalismus, extremismus a mezinárodní násilí
TŘ	Zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TZ	Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon
ÚS	Ústavní soud
ÚSKPV	Úřad služby kriminální policie a vyšetřování
ZHN	Zbraně hromadného ničení

Seznam příloh

- 1. Příloha I.** – Dotazník všeobecných údajů
- 2. Příloha II.** – Dotazník pro výzkumnou část
- 3. Příloha III.** – Fotografie z teroristického útoku v USA 11. září 2001
- 4. Příloha IV.** – Fotografie z teroristického útoku na Beslanskou školu
- 5. Příloha V.** – Fotografie z teroristického útoku v Londýně

Dotazník všeobecných údajů

1. Pohlaví

- a) muž
- b) žena

2. Věk

- a) 30-40 let
- b) 40-50 let
- c) 50-60 let

3. Vzdělání

- a) základní
- b) vyučený/á
- c) středoškolské
- d) vysokoškolské

4. Zaměstnání

- a) pracující
- b) důchodce

5. Počet obyvatel ve městě (vesnici), kde žijete

- a) do 10 tis. obyvatel
- b) 10 – 50 tis. obyvatel
- c) 50 – 100 tis. obyvatel
- d) více jak 100 tis. obyvatel

6. Počet dětí

- a) žádné
- b) 1
- c) 2 a více

7. Politická orientace

- a) spíše pravicově orientovaná
- b) spíše levicově orientovaná
- c) střed
- d) nebudu odpovídat

8. Jste věřící:

- a) ano
- b) ne
- c) nebudu odpovídat

9. Zpravodajství o dění ve světě sledujete:

- a) denně
- b) 2x – 3x týdně
- c) nesleduji

10. Cestujete do zahraničí více jak 2x ročně?

- a) ano
- b) ne

Dotazník pro výzkumnou část

1. Jak silně vnímáte hrozbu terorismu v současné době:

- a) jako velmi významnou
- b) jako významnou
- c) vnímám ji
- d) jako málo významnou
- e) nevýznamnou

2. Který útok byl pro Vás nejzásadnější (nejvíce jsem ho vnímal/a jako ohrožení):

- a) útok na Beslanskou školu 1. září 2004
- b) útok na londýnské metro 7. července 2005
- c) útoky v USA 11. září 2001
- d) útoky v Bombaji v listopadu 2008

3. Souhlasíte se zaváděním opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků?:

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

4. Co je pro Vás přijatelné opatření k omezení rizika hrozby teroristického útoku?(vyberte všechna přijatelná opatření):

- a) odposlechy telefonních hovorů
- b) kamerový systém ve městech

- c) kontroly osob při vstupu do veřejných budov
- d) kontroly osob při vstupu do míst s velkým počtem lidí
- e) zpřísnění kontrol cestujících na letištích

5. Která složka obrany státu se má – dle Vašeho názoru – nejvíce podílet na jeho ochraně? (Kdo má nejvíce myslet na rizika) – oznámujte jako ve škole od 1 do 5:

- a) Policie
- b) Záchraná služba
- c) Hasiči
- d) Armáda
- e) Tajné služby

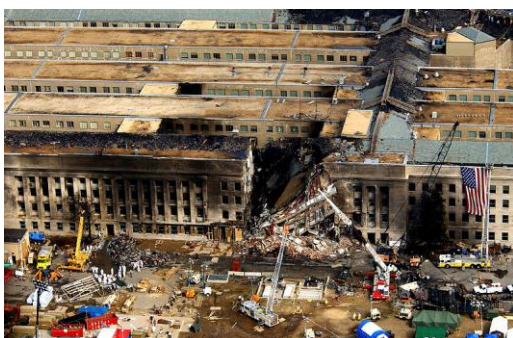
6. Jak byste chtěl být informován o možnosti vzniku rizika teroristického útoku:

- a) tiskem
- b) televizí nebo rozhlasem
- c) sms zprávou
- d) pomocí internetu
- e) nevím

7. Víte jak se zachovat v případě vyhlášení poplachu (sirénou...):

- a) ano
- b) ne

Příloha III – USA 11. září 2001

Пříloha IV – fotografie obětí z útoku na Beslanskou školu

Příloha V – teroristický útok v Londýně

ABSTRAKT

ČERNOCH, L. *Prevence a problematika zákroků zvláštního charakteru, (specifikace na problematiku terorismu) : bakalářská práce.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 81 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Bc. Miroslav Lidinský.

Klíčová slova: terorismus, psychologie terorismu, zákroky zvláštního charakteru, obrana proti terorismu

Práce řeší prevenci a problematiku zákroků zvláštního charakteru, se zaměřením na problematiku terorismu. Je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na pojem „terorismus“. Popisuje historii terorismu, vymezuje druhy terorismu a zmiňuje se i o psychologii terorismu. Zvláštní kapitola je věnována popisu osobnosti teroristy a obětem terorismu. Dále je zde uvedena specifikace zákroků zvláštního charakteru, jejich druhy a problematika zákroků v České republice. V teoretické části jsou dále uvedeny skutečné případy teroristických útoků ve světě.

Praktická část je věnována výzkumu. Formou dotazníku je zjišťováno, zda veřejnost souhlasí se zaváděním opatření, která by měla vést ke snížení rizika teroristických útoků, a také to, co veřejnost chápe jako největší hrozbu pro naši bezpečnost.

ABSTRACT

ČERNOCH, L. *Prevention and Poblems of the Intervention of a Special Character (Specified on the Problem of Terrorism) : Bachelór thesis. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s. , 2010. 81 p. Supervisor: Mgr.Bc. Miroslav Lidinský*

Key words : Terrorism, psychology of terrorism, interventions specific nature, defence against terrorism.

Bachelor's thesis addresses the issue of prevention interventions and specific nature focusing on the issue of terrorism. Work consists of two parts: theoretical and practical. The theoretical part focuses on the concept of terrorism, describes the history of terrorism, defining the kind of terrorism and dealing with its psychology. A special chapter is devoted to describing personality of terrorists and victims of terrorism. Then there is the specification of interventions specific nature, their kinds of interventions and problems in the Czech Republic. In the theoretical part are then given the actual cases of terrorist attacks in the world.

The practical part is devoted to research. A questionnaire is examined whether the public agrees with introduction of measures which should lead to a reduction in the risk of terrorist attacks and what the public sees as the biggest treat to our security.